UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ŞI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorităţi şi instituţii 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
BUCUREŞTI I Str. Brezoianu 23—25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREŢUL 20 LEI

ANUL LIII Nr. 13
MIERCURI 10 MAI 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

Individualitatea Banatului

de LIVIU JURCHESCU

Arătam în câteva însemnări nu de mult apărute — intitulate „Iniţiere întru bănăţenism" şi cu un motto menit a dovedi că individualitatea bănăţeană nu este inventată de intelectuali ci istorică, intelectualii doar exprimând o stare de spirit existentă în popor — că din cauza confuziei ce se face la Est de Carpaţi între Transilvania şi Ardeal, niciuna din aceste două denumiri ne mai exprimându-i pe bănăţeni, aceştia, nu din exagerările vreunui meschin patriotism local, ci dintr'o respectare a adevărului istoric pe care o reclamă interese superioare de Stat, ţin să li se spună întotdeauna pe numele lor adevărat, adică bănăţeni, nu ardeleni sau transilvăneni. Pornind dela articolul nostru amintit, un cititor ne întreabă:

— De ce numai Bănatul nu face parte din Ardeal, în vreme ce ţara Moţilor, Crişana, ţara Bârsei, Marmaţia, ţara Haţegului şi ţara Oaşului, sunt părţi componente ale aceluiaş tot pe care-l numim indiscutabil Ardeal?

Pentru că de când lumea, Ardeal — care este în primul rând o unitate geografică! — se cheamă în geografie numai teritoriul dela Nord de Mureş, iar Bănat, cel dela Sudul acestui râu. Deci **Bănatul nu este în Ardeal**, cum nu este Moldova în Muntenia, cum nu este Craiova în Turnu-Severin.

Faptul că timp de câteva decenii Bănatul a format un organism politic cu Ardealul, n'a deposedat de nume nici Bănatul, nici Ardealul, după cum Unirea Principatelor n'a confiscat numele Moldovei în favoarea aceluia al Munteniei sau Olteniei, chiar dacă acestor două din urmă li se spunea şi Ţara Românească. Şi se mai poate adăuga că un singur organism politic, Bănatul a mai constituit şi cu Timocul şi cu Oltenia, ceeace n'a expropriat de nume nici Oltenia, nici Timocul, nici Bănatul, ele păstrându-şi numele întocmai ca Bucovina, Basarabia sau Dobrogea, deşi primele două au format trup comun cu Moldova, mai îndelungată vreme decât Banatul şi Ardealul.

Conştient de acesta, Xenopol, în „Istoria Românilor", va înţelege prin Transilvania exclusiv Ardealul iar nu şi Bănatul, repetând în opera sa, de nenumărate ori „Ardealul şi Bănatul" sau „Transilvania şi Bănatul".

Rămâne deci stabilit că un singur nume poate deposeda despersonalizator în favoarea sa, denumirile specifice, istorice sau geografice sau şi geografice şi istorice, ale provinciilor: **România**. Atât.

In privinţa Crişanei trebue să precizăm că:

— Românii ortodocşi din Crişana, ca şi cei din Bănat, aparţin, într'o vreme, aceleiaş mitropolii sârbe din Karlowitz;

— în revoluţia dela 1848, Crişenii şi Bănăţenii îl urmează pe tribunul bănăţean Eutimie Murgu;

— în Senatul Imperial din Viena, prezidat de Arhiducele Reinor, Andrei Mocioni, exponentul oficial al Bănatului, reprezintă şi Crişana, alături de Şaguna, reprezentantul Ardealului şi alături de Petrino, reprezentantul Bucovinei.

Totuşi credem că s'a procedat aistoric şi apolitic după Unire, înfiinţându-se Directoratul Ministerial VII care cuprindea Bănatul şi Crişana. La fel s'a procedat şi mai târziu când în locul „Directoratelor au luat naştere „Ţinuturile" Bănatului spunându-i-se „Ţinutul Timiş".

Aceste două greşeli au fost posibile pentru că au fost precedate de altă eroare, aceasta catastrofală, în alegerile din 1919, când lipsa de maturitate politică a unor elemente electorale a îndemnat ţărănimea bănăţeană să voteze nu cu Ionel I. C. Brătianu — care în chiar acele momente lupta în conferinţa păcii pentru integritatea Banatului — căci fiind el dela Est de Carpaţi ar cunoaşte mai puţin nevoile celor dela apusul munţilor, prea proaspăt alipiţi, ca deziderate lor să fie familiare în capitală.

Se uitase atunci că Bănatul nu este o proprietate particulară a bănăţenilor spre a li se putea cere lor voturile pe cutare considerente — pe cari, azi, nu-i momentul să le precizăm, dar binecunoscute celor cari au asistat la spectacolul vieţii noastre publice dinaintea actualului războiu — ci un Sector al Naţiunii, încredinţat bănăţenilor de către naţiune, spre permanent neadormită veghe. Se pierduse din vedere că dacă bănăţenii s'ar fi solidarizat atunci cu Ion I. C. Brătianu, ei nu se situau câtuşi de puţin antagonic faţă de Ardeal, ci rămâneau alături de majoritatea naţiunii şi implicit alături de Ardeal, în ceeace el are în adevăr reprezentativ ardelenesc.

Căderea lui Ionel I. C. Brătianu în alegeri — considerată în Paris ca un protest al naţiunii române împotriva punctului de vedere al lui Ionel I. C. Brătianu în privinţa integrităţii Banatului — a avut în conferinţă un ecou care a fost decisiv pentru desprinderea unor importante teritorii bănăţene din trupul ţării.

Ce bine era să fi avut bănăţenii măcar în 1919—spre a se putea servi însă de o armă ce în momentul oportun e necesar să o ai întotdeauna, ca să nu-ţi lipsească tocmai când ai cea mai mare nevoe de ea — acea exagerată mândrie locală pe care le-o constată faţă de Ardeal versul acela „Bănatu-i fruncea", mult trâmbiţat de nebănăţeni, prezentat ca şi cum s'ar adresa ţării întregi iar în fond necaracteristic sensibilităţii regiunii. Un asemenea exagerat orgoliu, dacă ar fi adevărat că el există, ar fi putut ţine loc atunci de conştiinţă naţională întregei ţări. Ionel I. C. Brătianu triumfa în alegeri iar ţara se împlinea şi în sectorul ei bănăţenesc.

Necesitatea existenţei unei conştiinţe bănăţene, sau a încurajării ei dacă ea există, noi o desprindem deci în special din dureroasa experienţă a anului 1919, când, după cum am arătat, lipsa acelei conştiinţe, într'o măsură cerută de momentul istoric, a fost dăunătoare naţiunii, şi din împrejurarea că istoria neterminându-se nici azi, nici mâine, iar conferinţe de pace urmând să mai fie multe—una poate chiar foarte curând — e bine ca în special bănăţenii, în ceeace priveşte provincia lor, să fie cât mai bine pregătiţi pentru ca, spre a nu mai pierde ţara şi din ceeace a rămas al ei.

*

Provincia care poartă azi numele de „Bănat", are acest nume dela 1200. Cu mai mult de un veac înaintea acestei date, fusese independentă, poate ca o consecinţă a faptului că specificul ei de unitate geografică coincidea cu — sau determinase — specificul unei organizări proprii, de esenţă românească străveche. Armatele din Roma, cu un mileniu înainte, defalcă din restul Daciei, această provincie în care sălăşluesc sanctuarul lui Zalmoxis şi Arcidava lui Boerebista, numind-o „Dacia Ripensis".

Pe la 1200, din motive strategice, se creează între Dunăre, Tisa, Mureş şi Carpaţi, o „marcă", după modelul statelor din Apus, în frunte cu un demnitar denumit „Ban". Aşa ia naştere „Bănatul de Severin", care cuprindea însă nu numai Bănatul de azi ci şi părţi din Mehedinţi şi Gorj.

In erarhia Statului „banul" era, după Rege, al doilea demnitar alături de „Palatinul" ţării. „Banii" Bănatului — Luca, Laurenţiu, Voicu, Ciorna, Iacob de Gârlişte, Danciu etc. etc. — erau exact ceeace reprezentau în Ardeal, voevozii.

Bănăţenii, scrie d. Traian Simu în „Organizarea politică a Bănatului în Evul Mediu", ca apărători ai graniţelor, alcătuind miliţia, şi-au creat o situaţie superioară, stăpânind pământul strămoşesc în deplină libertate, o situaţie cu totul aparte faţă de ceilalţi Români dela Vest de Carpaţi.

In „Revoluţia lui Horia în Transilvania", N. Densuşeanu arată apoi că „la anul 1457 regele Ladislau confirmă vechile libertăţi ale Românilor din Bănat, în semn de gratitudine pentru meritele ce le-au câştigat Românii aceştia, păzind şi apărând vadurile Dunării, contra deselor incursiuni turceşti, şi regele adaugă cu această ocazie că militarismul Românilor din Bănat era consuetudinar, adică nu era impus nici prin lege şi nici prin relaţiuni de vasalitate".

Serviciul militar al Românilor bănăţeni, adaugă d. Traian Simu, n'a schimbat întru nimic vechile lor organizaţii, doar atât că cnezatele Mehadiei, Sebeşului, Lugojului, Comiatului, Bârzovei, Caraşului, Ilidiei şi Almăjului, primiră numirea de „districte".

In lucrarea sa în trei volume, intitulată „Din istoria Banatului Severin", istoricul Patriciu Drăgălina, precizează că **„asupra părţilor ungurene ale Banatului Severin, aruncă lumină unele diplome ale regelui Ludovic cel Mare. Dintr'însele câştigăm convingerea despre existenţa unor stări separatiste, cu totul deosebite de cele ce erau în vigoare pentru ocârmuirea altor ţinuturi româneşti dela Vest de Carpaţi".**

La 1407, regele Sigismund de Luxemburg făcând donaţiuni Românilor bănăţeni, pentru fapte de vitejie, subliniază că moşiile vor fi stăpânite de Români, după uzul cnezilor: **„quam ut fertur ipsi et eorum progenitores more Keneziatus, hactenus tenuissent et possedissent".**

In privinţa sentinţelor judecătoreşti pronunţate asupra Românilor bănăţeni, deasemeni se respectau chiar pe la 1478, vechile legi româneşti: **„juxta ant'quam et approbatam legem districtuum valachicalium universorum".**

Mai merită să fie reţinute următoarele concluzii ale d-lui Traian Simu, care îşi bazează lucrarea pe serioase documente, aparţinând fie lui Pesti Frigyyes, fie lui Milleker, I. Lupaş:

a) cnezatele de pe vremuri, adică districtele româneşti, au existat în Bănat ca o corporaţiune organică cu prerogative şi jurisdicţiune independentă faţă de statul maghiar;

(Urmare în pag. 2-a)

N. GRIGORESCU-VASILOVICI — Fetiţă din Ardeal

ZECE MAI

In vieaţa popoarelor ca şi a oamenilor se găsesc culmi şi coborâşuri, sunt răsărituri şi apusuri, se ivesc zile de sgură şi zile de aur.

Neamul românesc îşi are şi el, printre numeroasele zile neguroase şi zile de sărbătoare, când omul, copleşit de încercările prezentului, îşi trimite gândul în trecutul istoric, contopindu-se cu duhul strămoşilor.

In zile de pace, 10 Mai sosea în marş de fanfară cu vesel alaiu de parăzi şi fireturi. Astăzi, vine în atmosferă de bejenie, în vacarmul exploziilor, găsindu-ne încleştaţi în grea luptă pentru apărarea Patriei. De aceea sosirea sa este aşteptată ca un isvor de apă vie, de sufletul nostru însetat de lumină şi dreptate.

Povestea zilei de 10 Mai revine prin vreme atât de vie şi adevărată, ca şi aerul ce-l respirăm, ca şi pământul pentru care sângerăm. O zână bună, să-i zicem Providenţa, apare la răstimpuri, oferind daruri de preţ prea încercatului popor Român.

Iată, suntem în anul 1866. Zeiţa Providenţa ne aduce într'o caleaşcă trasă de o duzină de cai pe Principele Carol de Hohenzollern. Surugii mână telegarii năprasnic chiuind peste dealurile însorite, iar din sate şi oraşe apar ţăranii şi târgoveţii cu pâine şi sare, urând bun sosit tânărului prinţ apusean care ia, astfel, cunoştinţă cu tânărul popor dela gurile Dunării. Entusiasmat de primirea înflăcărată a supuşilor, glăsueşte el, printre altele, adresându-se ţării:

„Români, sunt al vostru din toată inima şi din tot sufletul. Puteţi să vă întemeiaţi pe mine în orice timp, precum eu mă întemeiez pe voi".

Se năştea în ceasul acela România modernă şi era într'o zi de 10 Mai, primul şi norocosul 10 Mai, fundatorul tradiţiei.

Au urmat apoi ani de muncă şi înfăptuiri, de lupte grele purtate pentru consolidarea naţiunii iar, mai presus de toate greutăţile, Domnitorul Carol a fost o pildă de îndeplinire a datoriei şi a cuvântului dat. Intr'o bună zi, se iveşte zeiţa protectoare a Neamului, aducând ofranda pentru sângele vărsat de ostaşii români pe câmpiile bulgare.

Era în ziua de 10 Mai 1877 şi ne aducea ca dar „Independenţa".

Calea de ascensiune a României era deschisă. Când în 1881 se înălţa la rangul de regat, faptul era dela sine înţeles. Atunci a aşezat zâna cea bună pe fruntea gloriosului rege coroana de oţel şi acest dar fu considerat cel mai de preţ, pentrucă era plămădit din sângele dorobanţilor şi oţelul tunurilor duşmane.

Se potrivise să fie tot o frumoasă zi de 10 Mai. In sala tronului, şaizeci de drapele sfâşiate de gloanţe au salutat într'un singur fâlfâit pe Regele Carol I, deschizându-i drum în istorie. Cuvintele lui de atunci şi astăzi înfăţişează lozinca de foc a românismului:

„Să ne unim toţi înaintea acestor drapele care au strălucit pe câmpul de onoare — înaintea acestei coroane care e semnul regalităţii şi în jurul căreia întreaga naţiune trebuie să se strângă ca nişte soldaţi în jurul drapelului. Să ne unim cu acest strigăt scump inimilor noastre: „Trăiască România noastră mult iubită, încoronată astăzi prin virtuţile ei civice şi militare".

Anii au trecut şi ţara a mers înainte pe calea destinului său. Şi iarăşi, tot după un războiu, ne-am înfăptuit visul milenar de unire. Când într'o zi de 10 Mai, Ferdinand I s'a încoronat ca Rege al tuturor Românilor, se părea că neamul nostru terminase cu grelele încercări şi o nouă epocă de pace şi prosperitate se deschidea într'un viitor de lungă durată.

Prin lupte ne-am câştigat neatârnarea, prin răbdare de secole ne-am făurit cultura şi arta noastră. In timp ce noi ţineam piept hoardelor ce tindeau spre Europa, dădeam răgaz statelor apusene să-şi desvolte în linişte ştiinţa şi artele. Ce le ardeau stăpânitorilor străini de graiul nostru, de cartea noastră?

Şi totuşi într'o zi am eşit din negură, am făcut legătura cu trecutul voevodal şi am reuşit să ne punem în pas cu civilizaţia europeană. Sunt acestea adevăruri evidente care trebue strigate până la cer, pentru dreptatea cauzei noastre, pentru jertfa eroică ce-o oducem în acest război.

I. VALERIAN

MIOARA MINULESCU — Domniţa (mozaic)

MÂNA MOARTĂ

Hulu..ii se opreau pe vârful unui fel de min..ret şi acolo se bucurau cu rândul de cerul lactescent al amurgului. In adevăr, seninul părea clătit pentru ei cu puţin lapte în care nouri mici se rumeneau ca nişte pesmeciori de colivie, puşi de un mare păsărar.

Ramurile, de asemenea, cinau în grabă din lumina descrescândă. Abia înverzite în ziua aceea, frunzele descoperiseră, precoce, hrana solară de care nu voiau să se mai despartă acum, spre seară, când aveau să încerce primul regret al înstreinării de lumină.

Ce tristă avea să fie noaptea pentru aceste vieţuitoare şi vegetale cărora lumina le da mai mult decât grăunţele şi seva! Omul poate face ziuă din întunerecul asemănător mormântului, dar fiinţele inferioare ce nu se pot potrivi regelui creaţiunii?

Nu pentru om ci pentru o pasăre ori o creangă noaptea-i noapte.

Noaptea-i regret desăvârşit în a cărui bae albastră, ca şi în turburătoarea nefiinţă, pomii înfloriţi şi aripile par lucruri mai frumoase fiindcă au trecut prin marele regret.

Cine-a scris doina înstreinării micilor făpturi şi lucruri, de ultimele raze ale asfinţitului?...

Cred că, odată, în iscoditoarea adolescenţă, am aflat cu totul ceiace abia am întrezărit în denii şi anume, ce este substanţa îngerilor, noaptea, în inflorescenţe şi cântec de ramuri încrustate în frumuseţea despărţirii este materia pălită de marele regret.

Cine mai cunoaşte noaptea integră aşa cum o cunosc hulubii şi pomii? Cine mai ştie regretul luminii, precum îl ştiu cei care-şi dorm proaspăt îngropaţi sub pământ prima lor noapte?

Poate numai cei cari, fără a muri cum se moare, pleacă din lume la ceasul primei lor poeme adevărate.

In actul poetic ei sunt aidoma cu hulubii, pomii şi îngerii în noapte. Comparaţia aceasta a ajuns, dealtfel un groasnic loc comun. S'a vorbit de milioane de ori despre transfigurări, transformări ale poetului, despre înfloriua mână care conduce peana pe hârtie. Neinsistându-se asupra adevărului ce-l conţin asemenea comparaţii, ele şi-au pierdut valoarea în ochii tuturor ca nişte mediocre caligrame.

In ziua când am văzut cerul lactescent al acelui amurg din care cinau hulubii şi ramurile crude, m'am gândit la o reabilitare a mâinii înflorite.

Mi-am amintit că mai văzusem undeva, în călătorii, acelaş cer de culori murinde, poate că resfrânt în mare. Bărci nodauroase, cărora le scuipasem smoala când se deschiolau uitate pe faleză, fără subţirime, fără eşarpe, după cum sunt poeţii fără lavalieră, lunecau pe stinsa mătase, dematerializate de contactul cu ea.

Simţeam în pluturile acelea sensul autenticei despărţiri de toate ce le nutrea, încă vreo câteva clipe, colosul de jeratec.

El îşi aduna ghemul orelor de aur din lucruri şi din inimi. Atunci, ştiindu-mă cedat umbrei, mi-am imaginat că mor, aşa cum face tot muritorul ce se iubeşte. Am încercat să mă autosugestionez, să mă văd în gând, plâns de cei mai dragi, trezind avane remuşcări celor cari m'au urgisit, şi pozând olimpic, astral, pe catafalc: cunoscutul proces al autocompătimirii...

Dar ciudat! Orbit de albul în creştere (odată cu degradarea zilei) al unei coli albe pentru vers, am avut un sentiment invers, de compasiune pentru cei rămaşi, pentru cei pe care, la învestirea lui poetică, un om îi părăsea.

De-atunci am iubit oamenii răi şi buni, întru reabilitarea mâinii înflorite, şi întru durerea că mâna aceea nu are să mai poată mângâia niciodată, deaproape, frunţile aspre şi parcă mult prea singure luminând.

SIMION STOLNICU

Cazania Mitropolitului Varlaam
după treisute de ani

de AUGUSTIN Z. N. POP

Implinirea a trei sute de ani dela apariţia celei *dintâi cărţi moldoveneşti* este un prilej amintitor de îndoită însemnătate: pe deoparte semnul trainic sub care rămâne desluşit de veacuri cuvântul Cazaniei lui Varlaam, dar şi pentru alt fapt cultural, al literei — tipografia *fiind* un element esenţial în comunicarea textului către spiritualizare. Şi, deşi cronologic cu mult în urma celorlalte voevodate locuite de Români (Ţara Românească o avusese, în editări slave, încă din 1508; Ardealul tot din această vreme, socotindu-şi însă prima lucrare în româneşte din 1544), *tiparniţa* lui Vasile Lupu a fost cea dintâi în Moldova.

Atestări vechi, cum este aceea a lui Wolfgang Schreiber, subliniază râvna lui Ieraclid Despotul de a-şi statornici imprimeria la Cotnari, în jur de care ambiţiona să glorifice cultura protestantă prin creearea *condiţiilor* umaniste; dar ajungerea gândului nu-i fu dată.

In ce împrejurări s'a ajuns la fiinţarea tipografiei din Iaşi?

Răspunsul îl dă însăşi colaborarea dintre Vasile Vodă Lupu, Mitropolitul Varlaam şi marele Vlădic din lavra Pecerscăi: Petru Movilă.

Binecuvântaţi să slujească ortodoxia — spre care Voevodul a ostenit şi închinat fără cătare la baiera pungii până'n Stânca Athosului şi, aiurea, la chinoviile Bosniei, voindu-se, prin cuget, cum s'a mai spus de către Neculai Iorga, urmaş al Bazileilor din Răsărit, neîmpăcat în singure hotarele domniatului său, iar Mitropolitul de Suceava, Varlaam acesta, ridicat din răzeşie, dârz apărător creştinismului moldovan, pe care-l trăia popular, apărându-l în *numele sfintelor mistere*, învăţat şi bun monah că, oarecând, rămăsese între cei trei ierarhi din care s'a ales în 1639 Patriarhul Constantinopolului; pe deasupra măestru grăitor pe duhul ţăranilor — şi lângă credinţa lor întâlnindu-se reformatorul canoanelor ruseşti: prinţişorul din Moldova Petru Movilă — au aşezat, câte şi trei, cu neostenită faptă, cartea la locul întâi al evlaviei.

Din 1637, ni s'a păstrat epistola prin care Varlaam înştiinţa pe Vlădica dela Kiev, că a mântuit de tradus româneşte omiliile patriarhului Calist II, dar, neavând în sprijin nici buchi, nici meşteri, îi cere dărnicia trimiterilor de acest soi, pe care le ştia cu prisos lăudat în eparhia lui. Insuşi văzuse instituţiile lui Petru Movilă, când, opt ani în urmă, pe drumul Moscovei, ca sol al Domnului Miron Movilă Barnovschi, poposise câteva zile la Pecersca: şcoala, tipografia, cunoscuse spiritul cult din care înflorise noua predanie răsăriteană.

Lui i se adresă şi *răspunsul* nu întârzie, pe cum singură glăsueşte predoslovia cazaniei:

„Măriia sa, ca unu Domnu creştinu şi blagocestivu şi iubitoriu de besearici, grijind ca unu stăpânu bunu de folosul oiloru lui Hr.; nu numai pentru ceale trupeşti ce şi pentru ceale sufleteşti, de unde sânguru Dumnezău cu mâna sa cea puternicî au arătat Măriei sale spre acest lucru îndreptătoriu, preaosvenţitulu părinte Petru Moghila, feciorul de Domnu de Moldova, Arhiepiscopu şi mitropolitu Kievului Haliciului şi a toată Rosiia, carele pre pofta Măriei sale au trimis tiparniulu cu toate meşteşugurile câte trebuescu".

Se aduseră tot atunci gravuri în lemn cu motive iconografice, vignete, podoabe grafice mai mici şi inţiale dintre cele care se întâlnesc pe tipăriturile ruteneşti — iar pentru ce nu se ajungea sau nu întrunea căutarea domnească, se făcură comenzi speciale dela xilograful Ilia.

Este de precizat că aşezarea matriţelor s'a făcut în aceiaşi vreme când la Trei-Ierarhi s'a început organizarea vieţii mânăstireşti şi funcţionarea şcoalei vasiliene — preocupările de tipar împlinindu-se într'ales cu canonul smereniei şi cu învăţătura primului colegiu duhovnicesc din Moldova.

Lucrul cazaniei începu în 1640 şi se poate vedea mai întâi din imprimarea AHMA (= 1641) pe unele exemplare şi, în al doilea, din dispunerea rândurilor, că litera groasă dela Kiev se sfârşi degrab, astfel că fu nevoie să se intervină la stavropighia ortodoxă din Lwow unde Barnovschi Vodă, neamul lui după trup şi Vasile Lupu se pomeneau dăruitori, pentru literă măruntă cum însemnă, sub anul 1641, analele respectivei frăţii, întocmite documentar de Dionisie Zubrycki:

„La dorinţa Domnului Moldovei Vasile, Frăţia a turnat pentru el în tipografia ei litere de tipar cu caracter slav. După litere a trimis pre un preot şi un funcţionar; **Domnitorul în scrisoarea din 12 Ianuarie a rugat să i se dea ajutor când ar avea lipsă de bani şi ca să i se trimeată o însemnare a lucrurilor de care biserica are nevoie" — după care imprimarea continuă. Intr'unul din cele două drumuri speciale pentru litere s'a adus şi a doua „poartă" a Cazaniei, cu care şi apărură majoritatea exemplarelor păstrate până astăzi — cea dintâi având un chenar de stâlpi înfloraţi grosolan după *modelul* tipăriturilor răsăritene, iar aceasta de a doua purtând între căsuţele bogatului legendar hagiografic şi icoana Sf. Parascheva, ceeace denotă o executare mai târzie faţă de cea dintâi.**

(Urmare în pag. 3-a)

DESPRE TEATRU, TEATRU-ROMAN, TEATRU-LITERATURĂ ŞI DESPRE MĂSURA IN TEATRU

I

Stagiunea anului acesta a adus o surpriza pentru lumea teatrală: o piesă de lungimi neobişnuite.

De fapt, dacă vom privi distinct cele trei piese din care este constituită „Din jale s'a născut Electra", nici una nu depăşeşte dimensiunile pieselor obişnuite.

Mai mult, dacă — aşa cum uneori s'a procedat şi în alte părţi — ele s'ar fi dat în mod separat în trei spectacole diferite, poate că nici nu s'ar mai fi vorbit de „lungimea" acestei opere şi, cine ştie, poate că nici n'ar fi stârnit atâta valvă, tot aşa după cum n'ar putea stârni nici piesele istorice ale lui Delavrancea dela noi sau ale oricărui alt scriitor străin.

Luată, însă, în total şi reprezentată ca atare, această Trilogie, care, bineînţeles, însumează 13 acte şi durează peste cinci ore şi jumătate de spectacol, pune în lumină câteva aspecte legate de opera dramatică în genere.

*

Şi fiindcă pornim dela „Din jale s'a întrupat Electra", deşi lungă, trebue dela început să se recunoască o caracteristică a acestei lucrări — fapt care de altfel nu infirmă problemele pe care le pune şi nici concluzie la cari voiu ajunge — şi anume că, spre deosebire de alte opere asemănătoare, cele trei piese din „Trilogia" lui O'Neill nu presintă numai o simplă şi uneori vagă continuitate între ele, cu o nu întotdeauna necesară legătură, ei totul ni se înfăţişează într'o unitate arhitectonică, pezintă nu simple drame diferite, în continuare, oarecum juxtapuse, ci se prezintă cu o unitate structurală a ei, organizată.

Ea îţi apare ca desfăşurarea oarecum unică a unei singure şi mari drame în care, până la un punct şi văzute lucrurile în mare, s'ar putea spune că fiecare dintre cele trei piese poate fi privită ca un simplu act din „Trilogie", sprijinindu-se, ca în orice dramă bine construită, unul pe altul.

Ori, în alte opere, aceasta nu se întâmplă şi, în orice caz, nu se întâmplă în acelaşi grad. Această puternică unitate se invedereazâ din primul moment, chiar dela lectură, fapt care cred că a şi determinat — şi din acest punct de vedere desigur că a fost justificată — măsura luată de Direcţiunea Teatrului Naţional din Bucureşti, îndrăzneaţă în sine dar prezentând şi mari avantagii, de-a se reprezenta deodată toată Trilogia, într'un singur spectacol.

Şi desigur că tot din acelaşi punct de vedere — al păstrării unităţii acestei opere, a unei unităţi în acelaşi timp de „atmosferă" şi, aşi zice, chiar şi a unei unităţi „de familie" — tot foarte bună a fost, cel puţin principial, ideea ca în cele trei roluri principale, al lui Ezra Mannon, al Căpitanului Grant şi al lui Orin, să apară unul şi acelaşi actor, după cum se ştie d. George Vraca.

Dar, cum am spus dejă, chiar recunoscând acestei „trilogii" şi unitatea pe care o prezintă — deşi asta-i altă chestiune — recunoscând totodată şi realele resurse dramatice ale acestui în orice caz mare autor american, de origine irlandeză, nu-i mai puţin adevărat că problemele pe care le pune rămân aceleaşi, ele fiind mult mai importante şi depăşind astfel opera lui O'Neill în sine, despre care, se poate spune că, prin reprezentarea ei, atât doar că le ocozionează, ea urmând să fie socotită cel mult ca un punct de plecare pentru oarecari consideraţiuni de un ordin mult mai general.

Voiu ajunge astfel să discut şi câteva aspecte şi probleme teatrale actuale: aceiea ale teatrului-teatru, ale teatrului-roman, ale teatrului-literatură şi, în orice caz şi mai presus de orice, a „măsurei" în teatru!

*

Dar să pornesc iarăşi dela „Din jale s'a întrupat Electra" şi să menţionez dela început un fenomen care se pare că se întâmplă în totdeauna cu astfel de piese care sunt prin ceva neobişnuite: încep să devie senzaţionale... înainte de-a fi cunoscute!

Ceiace, cred, nu se va mai întâmpla atunci când curiozitatea publicului va fi fost satisfăcută. Atunci, bineînţeles, lucrurile vor începe să reintre în ordinea lor normală, iar opera, ca operă dramatică în sine, va putea fi judecată — abia atunci — cu toată obiectivitatea...

Fiindcă, în adevăr, numai în asemenea condiţii trebue să fie judecată iar nu sub impresia fie a momentului, fie a cine ştie căror altor consideraţii sau influenţe.

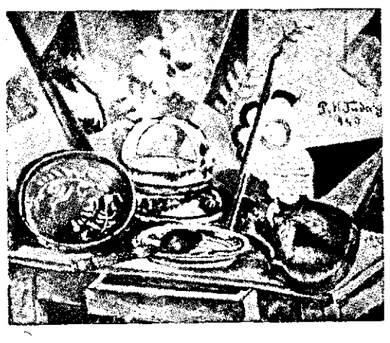

Fiindcă destui au fost aceia, în special la primele spectacole, cari se grabeau mai mult decat trebue să ridice în slava Cerului această operă, fără ca să se poată spune, după felul cum emiteau anumite judecăţi sau după felul în care îşi manifestau admiraţia, oacă o făceau cu adevărat sincer sau dacă, din contra, o făceau numai spre a se convinge pe ei înşişi că în adevăr le-a plăcut!...

Nu de alta, dar pe cei mai mulţi pe cari i-am auzit, nu ştiu dece dar, ca să spun drept, mi-au făcut impresia mai mult că voiau să-şi justifice în ochii lor proprii efortul pe care-l făcuseră fie de a-şi fi procurat biletele — fiindcă la un moment dat aceasta era o problemă, dovedind abilitate, relaţii, etc. — fie un act de eroism, de a fi făcut coadă la cassa teatrului, în fine, de a fi renunţat la cine ştie ce alte programe, de a-şi fi sacrificat o după amiază şi o seară întreagă spre a putea fi încă dela ora cinci la spectacol şi a sta până noaptea! Nu mai vorbesc de faptul că mai erau şi alţii cari îşi manifestau această admiraţie şi numai din grija de-a nu lăsa cumva impresia că nu-şi dau seama de ce-i aceia, mă rog, o mare operă dramatică, o „trilogie"!

Pe de altă parte, însă, trebue să spun că printre spectatori erau şi mulţi dintre aceia cari, fie pe faţă, fie numai în cuncul lor, dar trădându-se îndeajuns, erau şi tare „necăjiţi" pe O'Nneill, pentrucă i-a venit să scrie o operă aşa de lungă!

Aceştia, interesaţi şi mulţumiţi de spectacol până pe la actul al patrulea sau al cincilea — dimensiunea „normală" a oricărei drame obicinuite — începeau de pe la actul al 7-lea sau al 8-lea, ba chiar şi mai devreme, deci abia pe la jumătate, să se frământe disperaţi în fotolii, prinşi de un fel de panică, gândindu-se cu groază la cât le mai rămâne până la sfârşit şi începând să numere actele pe măsură ce trec...

Ca să zic astfel „emoţia estetică" ceda în faţa... bietei noastre „condiţiuni umane"!

*

Şi încă O'Neill este un autor care realizează lucruri puternice, impesionante. Ştie să fie dramatic. Se poate spune, chiar, că are scene tari. Şi, unele, chiar îndrăzneţe!

Deşi poate că aici este şi un defect: sunt toate tari!

Tari, tari, tari! Toate se succed tari!

Şi Shakespeare are — şi unele chiar i-au şi fost reproşate şi, pot să adaog, cu drept cuvânt — dar, par'că tot, e altfel!

Ei, secretul mare al lui Shakespeare! Căruia geniul lui şi intuiţia lui de mare creator dramatic îi arătau instinctiv calea: alternanţa! Tocmai amestecul acela pe care nu voiau să i-l admită adepţii principiilor aristotelice, dar care este omenesc şi caracteristic vieţii, aceasta nefiind nici uniform comică, nefiind nici uniform tragică!

In momentele cele mai intens dramatice — şi asta aproape în toate dramele lui — vei găsi această alternanţă.

In Macbeth, când crima se săvârşeşte în contra regelui, Shakespeare, acest „barbar lipsit de gust", cum s'au găsit unii să-i spuie, nu se sfieşte să rupă firul şi al acţiunei şi chiar al atmosferei tragice ca să ne dea, aşa, absolut fără nici-o tranziţie, una dintre scenele cele mai burleşti cu putinţă, cu glume, cu spirite groteşti, cu paznici beţi bâlbâindu-se, sughiţând şi clătinându-se pe picioare!... Şi cu toate acestea nu i se poate reproşa acest lucru nici ca o lipsă de gust şi nici ca o nepricepere — atât ar mai trebui!... — a meşteşugului dramatic.

Din contra!

Aceasta dovedeşte tocmai — aşa cum am mai spus-o şi mai sus — că intuiţia lui în materie de teatru îl făcea în fiecare moment să ştie ce să facă.

De altfel chiar în lumea senzorială, o senzaţie tare sau o durere, dacă începe să fie prelungită nu se mai poate suporta, ajungi să ţipi, să urli, începe să te lase inima, în fine, sau faci ceva sau se întâmplă ceva!

Iar dacă cumva mai durează, dacă se mai prelungeşte şi peste unele limite, se întâmplă un fenomen curios: începi să n'o mai simţi!

Până şi durerea se cloroformizează şi, dela un grad în sus, dacă ea ţi s'ar mai adăoga, nu va mai putea cu nimic să-ţi impresioneze simţurile

Ori, din chiar aceste obsevaţii se pot trage primele şi cele mai interesante învăţăminte — sau „reguli", dacă voiţi — de cari întotdeauna trebue să se ţie seamă când este vorba de teatru.

Şi fiindcă vorbesc în general — deoarece acum m'am îndepărtat de O'Neill: după cum am spus încă dela început, piesa lui nu constitue decât un punct de plecare pentru aceste discuţii — se poate afirma, aproape ca o axiomă, că cele mai proaste piese, cele întotdeauna de un gust literar şi dramatic cu totul îndoelnic, sunt acelea în care autorii au vrut să puie şi mult şi multe, fie că-i vorba de intensitate, de momente dramatice, fie că-i vorba de complicaţii, acţiuni episodice, etc.

Dacă într'o piesă ai avea, să zicem, în fiecare act sau în fiecare tablou şi în fiecare scenă, ba escaladări, ba otrăviri, jurăminte solemne, răzbunări siciliene, încrucişeri de spadă, etc., etc., şi dacă, fiind vorba, de ex. de o dramă în patru acte, vei mai avea şi vr'o patru sinucideri sau asasinate — ca să zic aşa, câte unul pentru fiecare final de act — s'ar întrece şi ceiace se putea vedea la „Grand Guignol", iar podium-ul acela în loc să mai fie un podium de teatru s'ar transforma într'un fel de măcelărie!...

Ori aceasta nu mai e artă.

*

Cum din cele de mai sus am văzut ce poate să însemne „mult" sub aspectul conţinutului şi a intensităţii — sau, mai exact, a... „intensităţilor" — să vedem acum acest „mult", adică lipsa de măsură şi sub aspectul lungimii, a dimensiunilor permise operei teatrale.

Dacă lui O'Neill, de ex. nu-i lipseşte nici verbul şi nici instinctul dramatic, în schimb nu s'ar putea spune că în privinţa întinderii are întotdeauna simţul proporţiilor.

Ori, poate că una din caracteristicile artei — şi care, poate, o şi diferenţiază de frumosul din natură — este şi acea ordine, acea măsură, acea armonie, oarecum impusă, oarecum artificială.

Mai mult chiar decât o ordine: o ordonare, o arhitecturizare a materialului, cu linii şi proporţii bine realizate. Ori, acest simţimânt de ordine, de bun simţ, de armonie, s'ar părea că, în adâncul fiecăruia din noi, instinctiv, refuză operei de teatru — deci operei care devine spectacol, şi care, în consecinţă, îşi are legile lui, legi pe cari le-aşi putea numi „ale representării", şi cari prin urmare trebue să ţie seamă de o serie de consideraţiuni în legătură şi cu spectacolul, deci cu omul şi cu ale lui omeneşti vicisitudini, cu elanurile lui, dar şi cu forţa lui de rezistenţă, cu răbdarea lui, chiar şi foamea, setea şi somnul!... (dece nu?!...) — zic, un anumit sentiment de ordine, măsură şi armonie, refuză spectacolului de teatru, operei dramatice, ceiace i se poate permite cinematografului şi filmelor „în serii" sau romanului „foileton"!

Evident, însă, că şi operele lungi sunt de două feluri: unele, ce-i dreptul, cari sunt de tipul acesta, al filmelor în serii şi al romanului în fascicole, după cum altele, în schimb, deşi lungi, sunt totuşi lucrări de valoare.

Deaceia n'aşi vrea să rămâie vr'o confuzie în privinţa asta. Se ştie — şi deaceia atrag atenţiunea asupra acestui punct — ce este un roman foileton şi ce este un astfel de film.

Intr'o anumită vreme şi de o anumită categorie de public se citea foarte mult o asemenea literatură după cum, deasemenea, într'o anumită vreme, imediat după celălalt mare războiu, începuseră să cam fie la modă şi astfel de filme.

Ele se numeau ba „Mâna care nimiceşte", ba „Judex", ba „Homunculus" — interesant, nu? chiar şi ca titluri?!... — şi ajungeau unele să fie în câte 20 de serii, în câte 30, iar unul, îmi aduc aminte, avea 35!

Vă puteţi închipui ce se întâmplă de ex. în oraşele de provincie, cari, în special pe acea vreme — lasă că şi acum — nu aveau decât, poate, câte un singur cinematograf care, şi acela, dacă schimba filmul odată sau de două ori pe săptămână!

In asemenea condiţii se înţelege că un astfel de cinematograf putea tocmai bine ca, într'un an de zile, să nu ruleze decât cel mult un film sau două dintr'acestea!

Iar bieţii oameni, mai de voie mai de nevoie, neavând altceva cu care să-şi treacă vremea ajungeau să-l vadă întreg...

Mai mult, cu timpul, până şi intelectualitatea unui oraş ajungea să accepte, drept hrană sufletească şi spectacol, toate acele stupidităţi cu o din ce în ce mai tembelă şi, când te gândeşti, cu o din ce în ce mai sinistră resemnare!

Ori, ceiace în principal caracterizează şi romanul foileton propriu zis cât şi corespondentul lui cinematografic — filmul în serii — este lipsa unei unităţi organice necesare, părţile lor componente neexistând necesarmente, nu sunt, cu alte cuvinte, structural necesare şi nu participă la închegarea unei idei de roman sau a unei idei teatrale, spre a realiza astfel ceva viu, ceva întreg, ceva rotund, care să topească totul în el însuşi, să facă să fuzioneze elementele eterogene, realizând finalmente, în toată armonia şi perfecţia ei, în toată vigoarea ei, opera de artă!

In asemenea lucrări toate sunt numai ca să fie, un fel de umplutură, putându-se oricând şi uşor detaşa fără ca întregul, el însuşi inconsistent şi inform, să sufere câtuşi de puţin

ALEXANDRU DRAGHICI

ECOURI teatrale

DECE?...

La fiecare apariţie a unui nou număr dintr'un săptămânal de specialitate se naşte întrebarea: dece are un material informativ totdeauna necorespunzător adevărului?...

Ultimele numere ne vorbesc ba de ajungerea numelui d-nei Eugenia Zaharia pe afişul unui concert de jazz la... Pucioasa, ba de numele d-nei Marioara Voiculescu pe afişul unei serbări şcolare la Domneşti, ba de „isprava" unui tânăr actor fotogenic, ridicată până la rangul unei „fapte de arme", că şi-a găsit în timpul liber posibilităţi de a hotărî pe unii directori de teatre să reînceapă activitatea teatrală.

Pentru Dumnezeu, timpurile astea grele prin care trecem, nu impun tuturor o mai multă seriozitate, care să înlăture nimicurile ajunse pe coloane de gazete?...

Problema teatrului în ziua de azi, este atât de importantă, încât atâtea articole s'ar putea scrie cu competenţa cerută însă de seriozitatea problemei, încât paginile acestor săptămânale ar lua altă însemnătate în faţa cetitorului decât cea de azi...

GOSPODĂRIE...

Activitatea d-lui Corneliu Moldovanu, în postul de director al Teatrului Naţional, este în cumpăna zilelor acestea una din cele mai grele.

D-sa, în afara întocmirii viitorului repertoriu, mai are grija asigurării tezaurului primei noastre scene, prin evacuarea în diferite localităţi.

Fiindcă la valoarea de azi a costumelor şi a unui mobilier ca cel de care dispune scena oficială, constitue un adevărat tezaur, de a cărui siguranţă d. Corneliu Moldovanu trebuia să ţie seama în primul rând.

Vedeţi dar, cum uneori îndeplinirea unei calităţi oficiale, chiar într'un scurt timp, e mai spornică dacă e cu rost şi cu pricepere îndeplinită, ca atunci când ani în şir nu serveşte decât experienţii altora. Da, dar domnul Corneliu Moldovanu a mai fost director...

PUIU...

In ciuda atâtor „serioase" asociaţii dramatice proectate în vatra anumitor localităţi ferite de groaza „nouii civilizaţii", asociaţii cuprinzând nume cunoscute sau necunoscute din viaţa noastră teatrală, Puiu Iancovescu a păşit la organizarea unui nou teatru în Capitală.

Cu ce măsură am putea cântări „proectul" unora cu fapta altuia?...

In asta am vedea-o doar pe acesea de a ne feri să-l situăm pe Puiu Iancovescu alături de aceste „asociaţii".

SOARTĂ...

Un cunoscut autor dramatic, beneficiarul recent al unui procent ridicat de tantieme depe urma unei uşoare piese jucată pe prima noastră scenă, a mărturisit că „manuscrisul nouei sale piese aprobată de comitetul de lectură" a fost la un moment dat pierdut şi găsit într'o... ladă cu gunoi".

Inchipuiţi-vă de ce „botez" s'a bucurat această nouă operă a cunoscutului autor, încât n'ar fi exclus să cunoască totuşi aceeaşi „glorie" ca şi cealaltă.

AFIŞ...

Singurul teatru care până în momentul de faţă va putea deschide porţile, în urma stăruitoarei voinţi a directorului său, d. Al. Cioranescu, e „Teatrul Municipal".

Afişul cu „Raţa sălbatecă" de Ibsen, care din nefericire a găsit doar câteva seri potrivite spectacolelor, va continua — probabil — în curând, cu mici schimbări în distribuţia dela premieră.

Celelalte, afară de viitorul „Teatru Iancovescu", unesc scucele cu singurul motiv: lipsă directorii, lipsă actorii...

I. M. LEHLIU

Individualitatea Banatului

(Urmare din pag. I-a)

b) până în prima jumătate a veacului XVI, Bănatul, din punct de vedere politic şi administrativ, nu era o parte integrantă a coroanei regilor maghiari.

Concluziile acestea ale d-lui Traian Simu, îşi găsesc în mare măsură explicaţia în constatările făcute mai târziu, la 1768, de către istoricul maghiar Ladislau Thuróczy care ocupându-se de Bănatul de Severin, scrie că **„limba obştească a poporului, atât aici cât şi în ţinuturile timişene, este cea valahică. De nu cumva, eventual, la unii, a străbătut şi cea ungurească".**

Iar acum să-l ascultăm şi pe acel geniu al intuiţiei istorice, care a fost Bogdan Petriceicu Haşdeu. Iată ce spune acesta la 1896, în opera sa „Românii bănăţeni din punctul de vedere al conservatismului dialectal şi teritorial":

„Din toate regiunile locuite astăzi de Români la Nord de Dunăre, Bănatul şi Oltenia, cu prelungirea lor cea comună în ţara Haţegului, sunt singurele cari reprezintă o continuitate neîntreruptă geografico-istorică a neamului românesc, — un cuib românesc de unde se românizau treptat ţările spre apus, spre crivăţ şi spre răsărit, ba indirect şi cele de peste Dunăre, cuibul mereu descărcându-şi prisosul, dar rămânând totdeauna plin.

„Şi nici nu se putea să fi fost un alt cuib, întrucât Bănatul şi Oltenia au fost cele dintâiu porţiuni pe cari le cuceriseră în Dacia legionarii Romei şi fără menţinerea cărora ei nu puteau stăpâni restul Provinciei Traiane. Ar fi o curată absurditate de a crede cineva că colonizarea romană a fost mai compactă şi mai solidă în Transilvania sau pe aiurea, unde ea era mai depărtată de Italia şi totodată mai apropiată de lumea cea barbară din Orient.

„Deşi învecinate, totuşi Banatul şi Oltenia nu se confundă întrucâtva decât numai pe la Orşova şi pe la Mehadia, având o linie de demarcaţiune firească prea bine determinată prin acel creştet al Carpaţilor, care tocmai între ele se lasă jos şi trece Dunărea, pentru a se uni dincolo cu Balcanii. Din această cauză expansiunea elementului românesc din Banat se opera în special spre Panonia iar a elementului românesc din Oltenia tindea mai cu seamă spre Nistru.

Migraţiuni dela Olt spre Timiş şi vice-versa, fireşte s'au întâmplat nu odată şi una din ele bunăoară în timpii moderni, a dat naştere în Banat unei poporaţiuni oltenesti, aşa numiţilor Bufani, cari nici până azi nu s'au confundat cu Frăţuţii sau Bănăţenii propriu zişi. Tocmai aceasta dovedeşte însă că Oltenia şi Banatul, deşi se întăriau din când în când reciproc prin revărsarea prisosului poporaţiunii într'o parte sau în cealaltă, totuşi îşi păstrau fiecare câte o individualitate deosebită".

„Din cele două cuiburi ale Românismului, unul la Olt şi celalt la Timiş, Oltenia a fost scutită aproape cu desăvârşire de invasiuni străine şi totuşi nu se poate zice că ea şi-a păstrat individualitatea mai bine ca Bănatul, unde Românul a fost necontenit în contact cu tot felul de neamuri barbare. Cei mai plugari dintre toţi Românii, prin însăşi natura unui pământ roditor peste măsură, Bănăţenii se împăcau cu Hunii, cu Gepizii, cu Avarii, cu Slavii, cu Ungurii, hrănindu-i pe toţi rânduri-rânduri şi lăsându-i apoi pe toţi să plece înainte, pe când Românii rămâneau pe loc, adevăratul **auson** al ţării, dela Attila şi până astăzi. Neîntrerupta atingere cu străinii l-a făcut pe de o parte mai gelos de propria sa naţionalitate şi mai conservator, de frică de a nu o pierde; dar totodată pe de alta parte memoria acelei atingeri s'a petrificat pe nesimţite, ca nişte straturi suprapuse în graiul şi legenda Românilor din Banat. Astfel că numai la dânşii noi mai găsim unele tradiţiuni etnice medievale, pe care în deşert le-am căuta în Oltenia, şi cu atât mai puţin în Ardeal".

Acestea sunt blazoane româneşti la cari bănăţenii nu pot renunţa fără a micşora patrimoniul de valori al naţiunii şi din acest motiv ei ţin la numele lor, de care se leagă aceste blazoane, nume fără de care ele ar fi ameninţate cu primejdia imposibilităţii de identificare, cu o uitare echivalentă pieirii.

Iată de ce Românii bănăţeni se apără de desfiinţarea teoretică pe care li-o aplică erorile de geografie. Iată de ce dânşii ţin să se ia act că o valoare bănăţenească, spre a fi o valoare românească, nu este obligată să se afirme într'un sens caracteristic Ardealului ci sieşi, atât specificul bănăţean cât şi cel ardelean fiind valori deopotrivă româneşti — desigur în măsura în care ele dau valori general valabile pe întinsul ţării sau al lumii, căci numai în acea măsură ne găsim în faţa unui specific care merită acest nume.

Existenţa specificelor celor două provincii româneşti dela Vest de Carpaţi o explică împrejurarea că drumul istoriei Românilor ardeleni şi drumul istoriei Românilor bănăţeni, mai mult au mers paralel decât s'au întâlnit, aceste două provincii neînţelegând să renunţe la canonul personalităţii nici chiar din considerentul că pentru a ajunge ambele la aceiaşi Unire din 1918, au trebuit să facă sacrificiul de a abandona confortul unui singur drum, înfruntând spinoasele întortochieli a două drumuri deosebite.

O conştiinţă naţională românească neexistând dela începuturi, căile istoriei celor două provincii n'au putut fi impletite după poftа inimilor bănăţene şi ardelene, ci şi-au urmat, cu sacrificii, direcţia voită de Dumnezeu, care stă la temelia rânduelii româneşti de peste tot şi care nu e totdeauna uşor de descifrat de oameni.

Că uneori, în trecut, adversarii deosebiţi ai Ardealului şi Banatului, constrângeau cele două provincii să se orienteze deosebit, faptul nu situează pe vreuna din ele pe plan de inferioritate faţă de cealaltă. Un singur criteriu poate fi valabil pentru a decide valoarea acestor acţiuni deosebite ale celor două provincii: generozitatea unei acţiuni în raport cu cealaltă acţiune, generozitatea mai mare fiind a acţiunii aceleia dintre provincii care (acţiune) îmbraţişează soarta mai multor Romani.

Scoaterea aceasta dela naftalină o blazoanelor bănăţene trebue considerată ca un refuz de compiacere în lâncezirea la care constitue o invitaţie — ca să nu-i spunem condamnare — erorile de geografie. Greşit s'ar numi regionalistă — în sens peiorativ — o asemenea acţiune, de vreme ce ea nu este o tendinţă de a eclipsa pe cineva ci de a apare la orizontul existenţei sau conştiinţei publice.

Regionalism de l s'ar spune însă, pentru atata lucru, motive de timiditate nu sunt, regionalismul, în înţelesul înalt, constructiv, al acestui cuvânt — înţeles care este singurul ce ne poate interesa — fiind aplicarea, pe cuprinsul naţiunii, a principiului de diviziune a muncii, el este stimularea iniţiativei particulare a Provinciilor, de a nu aştepta ele totul dela Stat ci de a-i uşura acestuia obligaţiunile şi micşora răspunderea, împărţindu-le cu ei; este acţiunea datorită căreia Statul devine mai puţin abstract, mai concret, prin mai imediata şi mai evidenta putinţă de participare activă a individului la rosturile Statului şi de a-l face pe Stat, tot atât de prezent în toate Provinciile, deci în întreaga ţară, pe cât ar fi de absent din ea dacă s'ar singulariza la centru.

Simţul de răspundere colectivă este mai eficace când ea nu se anemiază diluându-se prin răspândire pe suprafaţa mare a întregei ţări, exclusiv dela centru ca dintr'o unică şi unilaterală sursă, ci când se cultivă şi se desvoltă viguros în adâncime, pe sectoarele Provinciilor, revărsându-se apoi concentric spre capitală, împrospătat cu încărcătura conţinutului diversităţii dezideratelor întregului complex naţional, de care îmbibându-se centrul, el poate constitui în adevăr, şi radia, o reală sinteză românească.

LIVIU JURCHESCU

Cazania Mitropolitului Varlaam după treisute de ani

(Urmare din pag. I-a)

„Cartea românească de învăţătură dumenecele preste an şi la prasnice împărăteşti şi la sveţi Mari" **sau, cum s'a mai numit, Cazania Mitropolitului Varlaam reprezintă o adaptare a explicărilor Patriarhului Calist (editate pe aproape de Moldova, la începutul secolului XVII în trei ediţii: 1606 la Crîl; 1616 la Lwow şi 1637 la Kiev), explicări duminicale şi la praznicile împărăteşti întregite cu povestea aurită a Sfintei Parascheva, ale cărei oseminte fuseseră aduse la Iaşi şi cu legenda mucenicească a Sf. Ioan dela Cetatea-Albă, al cărui panegiric îl scrisese, cu mai bine de două veacuri în urmă, la Suceava, Grigore Ţamblac în număr de şaptezeci şi două cazanii, dispuse în perfectă ordine omiletică: pretext, fragment evanghelic, exegeză, generalizare spre ortodoxismul practic, într'o limbă de adâncimi curate şi armonii ce-i dau prestigiul compoziţiei de stil, care o deosebesc de cele două cazanii coresiene, precum şi de alte texte similare din Ţara-Românească şi Ardeal.**

Pornit din părţile de jos ale Moldovei, din Putna, acolo unde graiul rămâne aliaj al perfectei vorbiri din cele două „ţări" vechi, Varlaam a scris, ca unul ce copilărise cu poporenii Bolotestilor, în semnul celei mai cuprinzătoare înţelegeri româneşti, „cătrâ toată semenţia românească de pretutindenea ce se aflâ pravoslavnici într'această limbă", adevărat „dar limbei româneşti".

Tipăritura pe care o cinstim în acest cuvânt amintitor s'a răspândit ca nicio altă carte veche românească. Ea a trecut matca moldovenească, rămânând bun teologal şi de verb românesc din Maramureş şi Bucovina până'n Severin, şi'n raze de cruce din Banat, peste bisericile Bârsei şi ale Trei-Scaunelor, unde s'au găsit douăsprezece exemplare, deşi demult nu mai sunt chinovii ortodoxe într'acolo, până'n Cornova Basarabiei pe Nistru.

Cazania ieşană din 1641/1643 (în acest al doilea an a fost terminată), prin îndelungă circulaţie, a înfrânt hotarele despărţitoare politic în veacul ei şi-a făcut, pe marginea citirei, unificarea întregului neam căruia i-s'a adresat, pretutindeni căutată şi păstrată, peste vitregii.

„Carte românească de învăţătură" a rămas până astăzi cazania oficială a Sfântului Sinod, în a 14-a reeditare, bine înţeles modernizată lexical şi ca atare se înscrie bun naţional fără de moarte, peste oameni şi peste veacurile lor pământeşti.

AUGUST'N Z. N. POP

Central University Library

CINA

Trec clipele vijelioasei vieţi
Frunzişuri reci în palidă înserare
Frunţi ale dimineţilor luminaţi-mi
Incă o uşoară şi tăcută plimbare.

Un luceafăr doar să-mi scinteie
Un vers sau o stea să 'nflorească
Ani, ce pe oameni din zbor îi răpuneţi
N'ascultaţi chemarea lumească.

Şi, prieteni cu cei ce moartea o 'nfruntă
Impărţiţi zărilor trista mea cină
Aici un cântec de stele
Schimbaţi-l în dor şi lumină.

Să n'audă nimeni pe lume
Cum geme aprinsul meu cânt.
Şi cei ce'n adânc presimţi-vor
Să creadă că-i umbră şi vânt.

IULIAN VESPER

Croazieră

Alunecăm spre Suduri cu şerpii moi pe mână,
Cu-o inimă aprinsă la fiece catarg,
Alunecăm şi seara pe ape verzi ne mână
Spre locul unde albe mor păsările'n larg.

Mai dorm la proră crabii cu-antene de emai
— Şi melcii'n seara asta ca un acord căzură —
La ceasul 8, iubito, odată te plimbai
Pe străzile din mine de aur şi de sgură.

Plutim şi Capricornul se-apleacă peste punţi
Să ne sărute-amurgul acuatic pe retină
— Presimţi înfiorarea albastrei mele frunţi
Vibrând în pânza nopţii ce are să mai vină?

Coboară tinereţea din pure altitudini
Infăşurată'n bronz şi'n steaguri lungi de moarte,
Cu inimile arse întrecem latitudini
Şi stelele se-aud căzând tot mai departe...

N. VERONESCU

Hai suru-suru

Hai suru-suru, ploile subţiri
Se rătăcesc amarnic, ostenite...
Prin crengi atârnă zdrenţe de iubiri
Şi frunţi de morţi şi stele prăbuşite...

Hai suru-suru, ploile se-aud,
Sbătându-se ca nişte muribunde.
Toţi anii dragi au zâmbetul prea crud
Şi frigul alb pe toţi ne tot pătrunde.

Cenuşile-amintirilor pe vânt,
Hai susu-suru, sboară mai pribege...
Sfărâmătura de azur şi cânt
Nu va putea nimic să o mai lege.

Hai suru-suru, zările-au topit
Oraşele şi munţii, într'o clipă...
Hai suru-suru, nimeni n'a iubit
Atâta întuneric şi risipă...

Drumeţi de fum, aevea trec greoi
Şi cad pierduţi în cântec, pe-o vioară...
Hai suru-suru, peste inimi, bateţi ploi,
Drumeţii toţi să cânte şi să moară!

FLORIN DUMITRANA

Zare mică

In mine dorm îngropate comori
Se bat aripi pentru zări ce nu-s.
Cineva geme în mine, că vrea
Soare lunecând pe orizont mai sus.

In mine dorm înnoptate comori...
Soarele de pământ cum le-ar putea şti?
Ţarini de praf cum le-ar putea'ncăpea?
Inimi de pământ cum le-ar putea ghici?

I. CALBOREANU

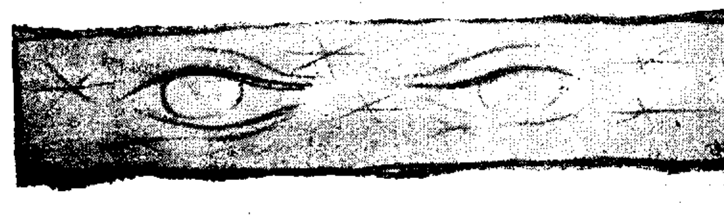

Presimţire

Ştiu eu bine — lasă — ştiu eu că mă minţi.
Gura ta 'nflorită ca o micşunea
Mâne, gura asta n'o mai fi a mea
Şi, cu 'ntreg norocul îngropat în ei,
Mâne, ochii iştea n'or mai fi ai mei,
N'or mai fi, iubito, n'or mai fi, ştiu bine...

Nu-ţi mai râdă plânsul de dureri străine,
Ci-mi ascultă astăzi cântecul pribeag,
Că'n curândă vreme nu-ţi voiu mai fi drag...

D. FLOREA-RARIŞTE

SCRISORILE unui FONDATOR de IMPERIU

de **EMANUEL VOINESCU**

Am citit pentru a doua oară cele patru volume compacte, care cuprind scrisorile mareşalului Lyautey, omul de geniu căruia Franţa îi datoreşte Marocul. Sunt scrisorile de tinereţe şi de maturitate, documente care mărturisesc etapele unei cariere miraculoase. Cred că sunt foarte puţini aceia cari ştiu în adevăr ce înseamnă numele acesta pentru Franţa de astăzi şi pentru imperiul ei colonial. O vedetă de cinema, sau un boxeur bunăoară, se bucură adesea de o mai mare celebritate în lumea aşazişilor „intelectuali".

Şi totuşi, numele acesta pe care tineretul românesc — în special — ar trebui să-l cunoască bine, a însemnat şi continuă să însemneze, nu numai pentru ţara sa, dar pentru întreaga omenire, un simbol viu de virtuţi constructive, în toate domeniile activităţii omeneşti.

Lyautey a fost un mare constructor! El n'a fost numai un om de arme aşa cum am fi tentaţi să-l considerăm după „titlu" şi după eticheta obişnuită pe care o pune deobiceiu istoria, la căpătâiul celor ce ocupă un loc oarecare, în marele raft al veşniciei.

După locul pe care l-a ocupat cu cinste în viaţă, Lyautey a fost desigur „mareşal". Dar după opera imensă înfăptuită acolo unde i-a fost dat să-şi desvolte activitatea, a fost unul din acei mari făurari de destine. Dacă am spune despre el ceiace scria prinţesa Bibescu care l-a cunoscut în retragerea sa dela Thorey spre amurgul vieţii — „că a fost un legitimist care-a dat un imperiu Republicii..." nu ştiu dacă am spune prea mare lucru...

A fost omul care-a creat o doctrină nouă de viaţă pentru tinerele energii franceze — doctrina colonială — a creat Marocul mândru şi înfloritor de astăzi, numai prin forţa idealului care-i încălzea sufletul său mare şi generos de adevărat loren...

Cine vrea să cunoască într'adevăr personalitatea aceasta despre care Louis Barthou spunea undeva că *„a intrat de viu în Panteonul istoriei..."* ar trebui să citească numeroasele scrisori pe care le-a lăsat prietenilor săi. Şi prietenii aceştia, sunt destul de numeroşi şi din toate clasele sociale: tineri şi necunoscuţi sublocotenenţi din legiunea streină sau din vânătorii africani, oameni de litere, savanţi, etc.

Tuturora le scria, tuturora îşi dăruia sufletul în impresionante şi calde accente de sinceritate.

Fără scrisorile acestea, ar fi imposibil să cuprinzi şi să înţelegi în toată complexitatea ei, această figură pe care istoria şi-a luat sarcina s'o contureze din ce în ce mai viu, în lumina evenimentelor pe care le trăim... Decepţiile provocate de biurocratismul şi funcţionarismul care însemna pentru Lyautey unul din cele mai grave defecte ale vieţii de stat franceze, bucuriile pe care i-le provoca reuşita acţiunilor întreprinse pe propria sa răspundere, plăcerea pe care i-o provoca o operă de artă o carte bună sau un peisagiu — căci Lyautey era un mare şi pasionat călător! — pe toate le-a notat în scrisorile sale, care constituesc un adevărat jurnal, variat şi plin de pitoresc.

Scrisorile acestea au fost strânse şi publicate în patru mari volume, cele mai multe dintre ele, de însuşi autorul lor. Trei volume au apărut înainte de moartea mareşalului, iar ultimul *„Vers le Maroc Lettres du Sud-Oranais"* (Armand-Colin Paris) la trei ani după moartea sa, adică în 1937.

Conştient parcă de rolul pe care avea să-l joace cândva, Lyautey a păstrat în dosarele sale meticulos aranjate şi catalogate pe epoci, sute din aceste scrisori — adeseori rapoarte trimise şefilor săi — şi care fac şi astăzi bucuria tineretului francez, veşnic în căutarea unui nou ideal de viaţă.

Iată spre exemplu acele minunate scrisori din tinereţe... *„Lettres de jeunesse Italie 1883, Danube, Grèce, Italie 1893* (Bernard Grasset) în care, tânăr ofiţer mărturiseşte impresiile unei călătorii de câteva luni în Orient şi în Italia. Departe de Franţa, Lyautey scrie prietenilor rămaşi în ţară. Din aceste scrisori, cunoaştem o mulţime de amănunte interesante şi pitoreşti asupra ţinuturilor pe care le vizita şi asupra oamenilor cu care avea prilejul să vină în contact.

Ca tot ceia ce aşternea pe hârtie, scrisorile sale sunt pline de viaţă. Oamenii trăesc aevea, peisagiile te încântă prin farmecul cu care Lyautey ştie să le reţină şi să le descrie, diversele observaţii sau anecdote presărate ici, colo, reţin şi pasionează pe cel care le citeşte.

A scrie numeroşilor săi prieteni, era pentru Lyautey una din rarile sale plăceri. Sub condeiul său agitat, nervos — ca şi temperamentul său — retrăeşte o lume plină de întâmplări, care e departe de a fi banală. Ştia să concentreze în câteva cuvinte, linii sau schiţe, ceia ce era esenţial. Natura îl încânta şi-i deschidea sufletul. Orizonturile vaste, împurpurate de superbe asfinţituri, crestele dantelate ale munţilor înecaţi în ceaţă, albastrele ceruri mediteraniene „de o fineţe fermecătoare", sau insulele mărilor din Sud populate cu fiinţe misterioase, îl transportă ore întregi pe aripile visului. Un maestru al penelului ar putea reconstitui după scrisorile lui, tablouri fermecătoare, din care n'ar lipsi nici un detaliu de coloare sau de nuanţă, oricât de neînsemnată ar fi... Avea un gust înăscut pentru tot ce era frumos şi nobil, pentru tot ceia ce în orele lui de desgust şi plictiseală — prilejuite de viaţa de cazarmă — putea să-l înalţe şi să-i recreeze sufletul.

Peisagiile sale sunt inundate de o lumină aproape dumnezeiască. Munţilor fără soare, cu orizonturi închise, preferă orizonturile vaste, deschise, unde privirea rătăceşte în voe, unde sufletul se scaldă în azur şi'n inifinit. „Ca în Africa acum zece ani, nu vreau decât lumină şi culoare, ea mă îmbată, mă satură... Alpilor fără soare, eu prefer îmbătătoarea Sahară îmbrăţişată...". (Lettres de jeunesse) ...Soarele arzător al Africei, nisipurile fierbinţi, grupurile îndepărtate de palmieri, forturile crenelate care se desenează precis pe orizonturi vaste, turburătoare, străbătute când şi când de patrule singuratice de meharişti înveşmântaţi în albul strălucitor al burnuzurilor, iată un climat în care sufletul lui Lyautey se simte liberat de amărăciunile unei existenţe strict încadrate în legile şi regulamentele militare.

Ore neuitate de vis şi de frumos absolut, retrăesc şi astăzi în scrisorile sale din tinereţe, când dorul de evadare şi de aventură pune stăpânire pe suflet, îl frământă şi-l împinge înainte pe căile necunoscutului.

Peste aproape douăzeci de ani, omul acesta avea să devină stăpânul necontestat al orizonturilor care-i turburaseră tinereţea!

*

Când întâmplarea avea să-l ducă pe meleagurile îndepărtate ale Tonkin-ului şi Madagascar-ului, scrisorile lui aveau să capete un aer de maturitate care se potrivea funcţiunilor importante ce le îndeplinea acolo. Scrisorile sale sunt mai viguroase, mai pline de ideile care aveau să-i schimbe fundamental întreg rostul vieţii. Lumea în care avea să trăiască de acum înainte, e nouă pentru el. Oamenii, ţinuturile şi mările pe care le străbătea îl încântă prin ineditul care i-se descopere la fiecare pas. Orizonturile pe care le visase şi le bănuise mai mult în ale sale *„Lettres de jeunesse"*, îi apar acum în toată splendoarea lor. In *„Lettres de Tonkin et de Madagascar"*, care cuprind nu numai epoca de răscruce a două secole mari, dar şi perioada de orientare a vieţii sale, Lyautey se întreabă nu odată, ce va rezerva viitorul patriei sale! Prietenilor depărtaţi le trimite scrisori în care colţurile acelea de lume sunt descrise cu aceiaşi putere şi în aceleaşi culori vii şi pitoreşti. Dar peisagiul este acum mai animat. El valorează mai ales prin conştiinţa şi prin puterea de muncă şi de patriotism a celor chemaţi să deschidă Franţei porţi spre o nouă viaţă. Figuri politice, militare — ca a generalului Gallieni —, pionieri ai comerţului, ai industriei, exploratori, misionari din toate părţile pământului, crâmpee de viaţă prinse cu măestrie, trăesc şi astăzi în scrisorile din Tonkin şi din Madagascar, ca într'un roman pasionant Şi ca unul ce înţelegea să trăiască din plin viaţa nouă ce i-se deschisese într'un mod nesperat, intră direct în scenă, trăeşte alături de personagiile pe care le-a nemurit

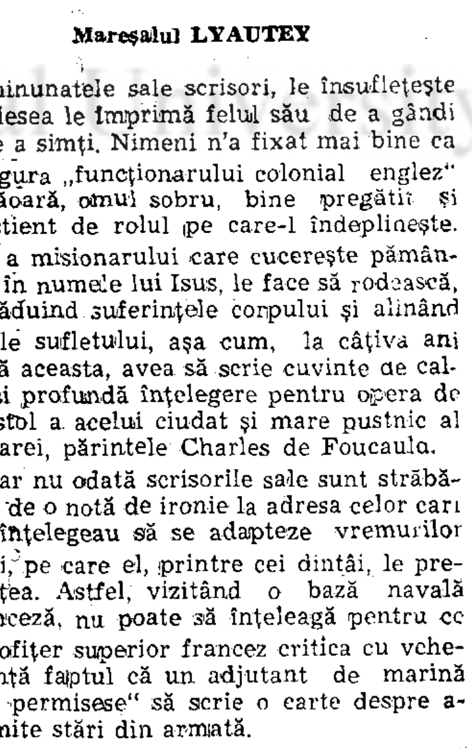

Mareşalul LYAUTEY

în minunatele sale scrisori, le însufleţeşte şi adesea le imprimă felul său de a gândi şi de a simţi. Nimeni n'a fixat mai bine ca el figura „funcţionarului colonial englez" bunăoară, omul sobru, bine pregătit şi conştient de rolul pe care-l îndeplineşte. Sau a misionarului care cucereşte pământuri în numele lui Isus, le face să rodească, tămăduind suferinţele corpului şi alinând rănile sufletului, aşa cum, la câţiva ani după aceasta, avea să scrie cuvinte de caldă şi profundă înţelegere pentru opera de apostol a acelui ciudat şi mare pustnic al Saharei, părintele Charles de Foucauld.

Dar nu odată scrisorile sale sunt străbătute de o notă de ironie la adresa celor cari nu înţelegeau să se adapteze vremurilor noui, pe care el, printre cei dintâi, le presimţea. Astfel, vizitând o bază navală franceză, nu poate să înţeleagă pentru ce un ofiţer superior francez critica cu vehemenţă faptul că un adjutant de marină „îşi permisese" să scrie o carte despre anumite stări din armată.

„Concluzia este — scrie Lyautey — *că literatura ar trebui să fie monopolul generalilor de divizie"*.

Şi ironic, dar şi amărăciune la un om care ştia cât de greu pătrunde spiritul înoitor în armată, pe care el ar fi dorit-o altfel, nu cum era atunci. De câte ori — mai târziu chiar, când era cineva! — nu-şi exprimă regretul că soarta nu-i dă posibilitate să introducă reforme care să schimbe fundamental structura acestei importante instituţii în viaţa unui stat.

„Controlul şi inspecţia distrug orice activitate — scria el unui prieten. Omul de acţiune n'are niciodată dreptate. El este în postura unui etern acuzat... Armata deasemenea trebue întinerită. Ea rămâne citadela tuturor rutinelor şi a tuturor piedicilor. Ah, cât de mult regret că nu am posibilitatea unei acţiuni mai eficace de ansamblu; niciodată nu m'am simţit mai sigur de mine şi mai capabil să sfărâm rezistenţele care împiedică desvoltarea minunatei tinereţe militare..." (Lettres du Sud-Oranais).

Tinereţea! Lyautey credea statornic şi cu adevărat în rolul pe care este chemat să-l îndeplinească tineretul în viaţa unui stat şi a unei armate mai ales.

In scrisorile cuprinse într'un alt volum „Vers le Maroc. Lettres de Sud-Oranais" (Armand Colin, Paris 1937), nu este pasagiu mai important în care acest abil mânuitor de suflete să nu pomenească de această *„minunată tinereţe"* care-l seconda cu un elan şi cu o dragoste demne de cea mai nobilă cauză. Era omul care ştia să se adreseze tineretului şi să se facă iubit de acesta. Căci în tineret, vedea Lyautey viitorul Franţei care trebuia să impună odată lumii, valorile sale spirituale. Despre tinerii ofiţeri cari-l secondau tot timpul cu un devotament impresionant, spunea într'una din scrisorile sale: *„ei reiau radiţia legionarilor romani, fondatori de oraşe, dar totdeauna gata să meargă la inamic, mâine, aşa cum au mers astăzi..."*

Scriind surorii sale, contesa de Ponton d'Amécourt — confidenta celor mai intime gânduri ale mareşalului — Lyautey se exprima în cuvinte care ne arată mai bine decât orice altă mărturie, sentimentele care animau pe acest mare om, faţă de tineret... *„Ah, bravii băeţi, îmi vine să-i îmbrăţişez. Cât de neputincios sunt că nu pot să-i răsplătesc. Tot ce pot să fac pentru ei, este să-i interesez şi reuşesc; îi adun la fiecare etapă, le explic pe hartă politica zilei, rezultatul obţinut, raţiunea fiecărei mişcări — practică neîntrebuinţată şi cu atât mai apreciată..."* Cum s'ar explica altfel succesul operei întreprinse de Lyautey în ţinuturile care aveau să formeze „imperiul african" de mai târziu?

*

Tot din scrisorile sale, putem să ne dăm seama de criza morală prin care trecea Franţa la începutul sec. XX. In legătură neîntreruptă cu oamenii politici din vremea aceia, sau cu prietenii cari deţineau posturi de răspundere în stat, Lyautey se informează neîncetat despre starea de spirit a metropolei şi veştejeşte în cuvinte — adesea tari — acţiunea nefastă a acelora care transformaseră Franţa în câmp de intrigi şi de meschine lupte politice. Astfel, într'o scrisoare adresată ministrului de război de pe atunci (1906) — Eugène Etienne, unul din bunii săi prieteni — Lyautey se plângea de măsurile aspre luate contra unor ofiţeri cari refuzaseră să execute ordinul de evacuare cu forţa al bisericilor catolice. Era în vremea când se votase legea „separaţiunii..." ...*„Inainte de a închide această scrisoare* — spunea Lyautey — *trebue să vă spun cu toată sinceritatea că m'am fixat asupra unui punct. Există într'o regiune a Franţei biserici de care se leagă pentru mine amintirile cele mai scumpe. In ziua în care voiu afla că oameni cari poartă uniforma mea, vor fi fost constrânşi să le violeze sunt hotărît să cer punerea mea în retragere — aceasta poate chiar mâine, căci mi-s'ar părea, trecând în uniformă prin faţa lor, că strămoşii mei s'ar ridica din morminte înaintea mea... Aceasta n'ar fi o nesupunere, ar fi să părăsesc cu inima sfâşiată o uniformă pe care n'aş mai putea s'o port fără dezonoare..."*

*

Dar lăsând la o parte scrisorile acestea în care tonul grav şi hotărît, răspundea adesea stării de spirit prin care trecea Franţa, trebue să relevăm scrisorile în care Lyautey se arată un artist şi un scriitor de mare valoare. Sunt cu atât mai surprinzătoare aceste scrisori, cu cât ele nu erau deloc scrise cu intenţia de a fi cunoscute de marele public.

Ultimul volum de scrisori — acelea trimise din Sudul Oranez (Algeria) — s'au publicat tocmai în 1937, adică la vre-o treizeci de ani dela data când fuseseră trimise diverşilor prieteni din Franţa. Şi cu toate acestea, ele au constituit o adevărată revelaţie pentru marele public. Ceia ce isbuteşte în primul rând, este sinceritatea cu care au fost scrise. Despre scrisorile acestea spunea Louis Barthou, că „elles rendaient le son de sa vie. Rien, ni pour le fond, ni pour la forme, n'y avait été changé ou attenué. Celui qui le signait n'était pas un auteur: il était un homme. Et quel homme! Frémissant, passionné, impatient, enthousiaste, avec le sens aigu du pittoresque, le goût de l'action, enfin trouvé et un rare don de jugement et de chairvoyance..." (Prefaţă la volumul „Paroles d'action"). Nu ştiu dacă în toată literatura universală există un ciclu de scrisori mai interesante prin spontaneitatea şi prin bogăţia lor ca acelea pe care le scrise Lyautey surorii sale, în anii când comanda brigada dela Ain Sefra (Sudul Oranez). Citind aceste scrisori, ai impresia că retrăeşti aevea într'un decor minunat din poveştile arabe, care ne încântau copilăria. Rar se mai poate găsi în vre-o capod'operă a liteartutii universale o mai mare bogăţie de imagini, de culori, o mai pitorească şi vie descriere de peisagii şi de mulţimi în sărbătoare. Ele amintesc întrucâtva tablourile cu subiecte sahariene ale unor Fromentin, Descamp sau Guillaumet. Iată spre exemplu descrierea unui bivuac sub o fermecătoare noapte algeriană: „noaptea, lună splendidă, palmierii au reflexe de argint, umbrele violete ale caselor de pământ roşu „Kuba" lăptoasă, focurile unde se frig berbecii în mijlocul unui cerc de bărbi lungi, doi arabi în rugăciune, spahiii noştri cari veghează, sunetele asurzitoare de flaute şi tamburine şi marele ecran al munţilor cu umbre profunde şi dulci, iată marea feerie... Dormi cu pumnii închişi..."

Sau ...„In seara aceasta, dinăm pe terasa Biuroului arab. Este de o grandoare şi de o tristeţe de nespus, ce noapte! Cele douăsprezece Kuba (morminte) strălucesc ca o constelaţie, câteva focuri luminează zidurile mihorâte ale „Ksurei" (fortăreaţă), deşertul doarme; la picioarele noastre bivuacul vesel şi sclipitor şi unde burmuzurile fac umbre chinezeşti... Te afli aici în plin islam, fără nici o notă falsă; la o mie de leghe de orice şi la un grad de izolare aşa de mare în timp şi'n spaţiu, cum n'am mai încercat niciodată până acum. Printr'o stranie coincidenţă, curierul îmi aduce chiar aici ultima carte a lui Paul Desjardins „Catholicisme et critique..," operă de cea mai liberă gândire, de cel mai evolutiv şi mai larg spirit... Căzând aici în plină nemişcare, aici, unde mormintele, deşertul, oamenii, par învăluiţi în acelaş linţoliu, dispreţuind viaţa, mişcarea, gândirea..." (Lettres du Sud Oranais).

Sau acest cortegiu măreţ care trece printr'un decor cum numai Lyautey ştia să-l evoce şi pe care-l socoteşte demn de penelul unui Delacroix...

„Cortegiul s'a format; bivuacul se apropie; este ora 7 şi este nespus de frumos. Eşim dintr'un defileu; pereţii roşii împodobiţi la picioare cu dafini, trandafiri şi jujubieri, încadrează grupul nostru. Mari umbre calde ne învălue şi răsucindu-ne în şeile noastre, scoatem acelaş trigăt de uimire înaintea splendorii ceasului şi a spectacolului. Tabloul este compus ca un Delacroix. In primul rând, o linie de nouă ofiţeri cari mă însoţesc, în fel de fel de uniforme, toţi cu capul învăluit în „haik" alb, fanionul meu, linia şefilor şi caizilor, simfonie de catifele, de purpură, de mătase şi aur, apoi spahiii, gumii, caii noştri la mână şi în fine, închizând marşul şi dominându-l, înaltele siluete ale meharIştilor. Inaintea mea, grupe se încrucişează şi se întretae în galop; ecourile defileului părâe de impuşcături. Inapoia noastră, un cântăreţ al agăi, cântă:

„Văd muntele îmbrăţişat, înapoia căruia apune soarele.
„Dar e acolo un munte pe care-l caut şi nu-l văd.
„Văd muntele pe care luna aruncă un burmuz de argint.
„Dar este acolo un munte pe care-l caut şi nu-l văd.
„Este acela unde locueşte Keira, Keira prea iubita mea..."

„Am ajuns. Corturile sunt în faţa noastră, nu un monoton şi rigid campament militar, ci corturile de stăpâni pe care le-au ridicat caizii la fiecare etapă, diferite, sclipitoare, aşezate fără simetrie, ridicate în verande care lasă să se zărească adâncimea covoarelor şi a pernelor, împodobite cu pene de struţ negru, care deosebesc corturile şefilor, împodobite cu mari drapele bătute de vânt. Focurile la care se pregăteşte „diffa" (masa) aruncă nota lor roşie sub blândeţea lunii care se ridică. E sosirea, odihna, destinderea, după ziua toridă. Fiul lui aga, pajii mei, au descălecat; îmi ţin scara şi-mi sărută mâinile; întinşi cu coatele pe covoare, aşteptăm să vină masa, somnul, visele..." (Lettres du Sud Oranais).

Scrisorile acestea publicate în volumul „Lettres du Sud Oranais (1937) ar putea fi trecute sub titlul de „Bivuacuri, nopţi... sau turnee algeriene..." în cea mai pretenţioasă antologie a scrisorilor celebre. Trimise surorii sale contesa d'Amecourt care locuia la Paris, ele nu întârziară să facă ocolul celor mai alese şi mai cunoscute saloane pariziene. Aceasta ne-o dovedesc dealtfel următoarele rânduri adresate contesei Mélanie de Pourtalès: „Am primit din Strasbourg, dela D. Doumer, o scrisoare care evocă amintirea dumitale şi mă duce înapoi la orele prea rare în care viaţa mea rătăcitoare îmi dă fericită ocazie de a te întâlni. Mă gândesc la primirea de neuitat pe care o făceai primăvara trecută la M-me Jeanne de Castellane istorioarelor mele despre bivuacurile algeriene. Deasemenea, nu pot rezista dorinţei, puţin pretenţioase — dar indulgenţa dumitale o să mă scuze — de a-ţi trimite două mici caeţele. Unul care cuprinde povestirea acelei frumoase cavalcade a tinerilor mei ofiţeri şi care făcu să vibreze viteaza dumitale inimă de franceză; celălalt, este reproducerea a cinci din scrisorile de anul trecut trimise surorii mele. Să fii indulgentă... Ai să vezi numai că pe aici, departe de mizeriile metropolei, există încă, o generaţie care crede încă în lucrurile nobile pe care le-ai cunoscut şi iubit în timpurile glorioase. Şi ai să vezi mai ales că există aici cineva care este aşa de fericit să prindă o asemenea ocazie spre a depune la picioarele dumitale omagiul celui mai respectuos şi profund devotament..."

Vorbind despre scrisorile acestea — poate cele mai frumoase din câte-a scris Lyautey — scriitorul Robert Garrie spunea că sunt „largi, somptuoase, mareţe prin eleganţă şi viziune. Scrisori de mare senior..." (Le Message de Lyautey).

*

Dar ne oprim aici, fiindcă ar însemna să cităm pagini întregi din scrisorile acestea care-au constituit o revelaţie pentru publicul francez. Nu există biograf mai de seamă al mareşalului — începând cu A. Maurois sau cu englezoaica Sonia Howe şi cu atâţia alţii — care să nu fi extras din aceste scrisori adevărul asupra acestei complexe personalităţi. Căci mai mult decât oricare alte documente istorice, scrisorile mareşalului Lyautey aruncă o lumină din cele mai vii nu numai asupra uneia din cele mai turburi perioade din istoria Franţei şi a Europei, dar şi asupra omului de geniu care a ştiut să deschidă ţării sale, porţi largi spre alte orizonturi şi idealuri.

ORBII

După BAUDELAIRE

O, suflete, priveşte-i şi plângi de mila lor,
Cum trec ca somnambulii cu mersul lor ciudat,
Cu ochii trişti în care lumina a secat,
Aspectul lor e jalnic şi înspăimântător.

Cu ochii stinşi şi turburi spre ceruri ridicaţi,
Ei par'că, fără ţintă, privesc în depărtări.
In inimi nu mai poartă nici doruri nici visări,
De veşnica povară a nopţii apăsaţi.

Prin bezna fără margini, prin negurile reci,
Ei par'că merg spre locul tăcerilor de veci,
Şi'n jurul lor, oraşul, cu viaţa lui, se sbate.

Târît şi eu ca dânşii, de-al vieţii val cumplit,
Mergând fără vreo ţintă, îmi zic, nedumerit:
Ce caută ei, orbii, în ceruri luminate?

DIMITRIE ALBOTA

Zâna și Războinicul

de RENE BARJAVEL

Dumnezeu se aplecă pe marginea cerului, privi pământul și oamenii.

— Ce neam! se mânie părintele ceresc și, furios, se sculă întrebându-se ce noi măsuri ar trebui să ia.

Pentru a zecea mia oară seminţiile pământului ridicaseră armele. Continentele nu mai formau decât un nemărginit câmp de luptă. Războinicii conduceau tot felul de maşini ucigătoare: unele ce sburau, altele ce se târau, sau pluteau, sau sfredeleau. Sgomotul era asurzitor... atâta de asurzitor încât ar fi atras atenţia oricui.

Tatăl ceresc oftă. Cine mă puse să le dau viaţă! Aşa-mi trebue! Că nu m'am mulţumit cu ce aveam aci sus! Nu am încotro: acum sau mai târziu tot trebue să termin cu viermii aceştia netrebnici!... Şi ridică piciorul să-i strivească pe toţi dintr'odată sub călcâiul său atotputernic şi mare, când un stol de îngeraşi se abătu asupra lui, care pe genunchi, care pe umeri, pe mâini şi chiar pe faţă, cu sufletul la gură de atâta grabă şi pluind de spaimă:

— Tată, tată, opreşte-o! Zâna Pivette! Iar fuge dupe noi...

Iar şăgalnica zână, dusă de aripi străluciioare şi curate cum e cristalul, sbura în jurul cerescului cap, asemeni unei libelule.

Dumnezeu întinse palma, şi ea, supusă şi pocăită, veni în mana lui.

— Nu ne-a fost parcă vorba că te laşi de prostii! Vrei cu tot dinadinsul să ţi pedepsesc?

Cu capul plecat, Pivette îşi recunoscu greşeala şi ceru iertare.

Părăsise pamantul în plină tinereţă, în vârsta numai de două mii şapte sute trei ani, atunci cand oamenii goniră zânele din păduri şi de prin isvoare. Trăia de atunci în Raiu, într'o foarte drăguţă şi confortabilă căsuţă de lemn din cerul al cincilea, cerul fecioarelor, unde nu creşteau decât crini. Adesea însă o cuprindea un dor nebun de florile câmpului... Incercase ea de nenumărate ori să transforme crinii în maci sau lacrămioare, dar puterea nuelei sale fermecate rămânea zadarnică în faţa seninătăţei corolelor imaculate.

Intr'o zi, un înger se aşeză pe streaşina căsuţei sale. Era bine acolo sus la soarel Şi îngeraşul, uşor, uşurel îşi netezea aripile ciuiulite. Un pufuleţ alb ca neaua sbură alene şi intră pe fereastră. Pivette îl atinse cu nueluşa de fildeş, şi pufuleţul înflori în părăluţă... De atunci zâna fugărea toţi îngerii raiului şi le culegea penele pierdute în vânt. Avu astfel ghivece cu muşcate în ferestre, cârciumărese, lalele, bujori, şi în curând o grădiniţă întreagă. Apoi îşi dori un colţ de pădure cu multă umbră şi un izvor.

Nerăbdarea o făcu să întreacă măsura. Ea prinse un îngeraş de o aripă, şi începu să-l jumulească. Iar cum îngeraşul ţipa, se apăra din mâini şi o lovea cu picioarele, Pivette, nici una nici două, cu o lovitură de nuia îl făcu să tacă. El deveni pe loc o salcie plângătoare nespus de de graţioasă, cu trunchiul acoperit de muşchiu moale, şi cu o familie întreagă de ciupercuţe pitulate împrejur, cum numai în vis zâna ar fi dorit.

Pivette era încântată de extraordinara şi neaşteptata reuşită... Pesemne Dumnezeu nu se gândise că stolurile sale de îngeri ar deveni victimele unor asemenea atacuri.

Zâna continuă năzdrăvăniile până într'o bună zi când una din victime îi scăpă printre degete şi sbură drept la Dumnezeu, cu aripile pe jumătate înflorite. Plânsul îi ieşi din gură în chip de margaretă. Dumnezeu o readuse la forma de înger şi cunoscu însfârşit posnele zânei Pivette.

Fu foarte supărat. O ameninţă cu şase secole de Purgatoriu, sau cu o osândă pe viaţă în cerul fecioarelor bătrâne. Până la urmă însă tot o iertă, pentrucă el cunoştea cu deamănuntul inima zânişoarei, mai bine decât şi-o cunoştea ea însăşi.

Pivette promisese să fie cuminte, şi iată că acum, din cauza primăverei probabil, reîncepea vânătoarea. Dumnezeu aruncă o privire spre grădina cu pricina, şi fără multă greutate găsi că verzişoarele semănau într'un mod ciudat cu anumite părţi cărnoase din spatele îngeraşilor săi. Alături, într'un nor diafan, erau împlântate chiar — oroare şi scandal! — trei rânduri de sparanghel.

Aceasta le întrecea pe toate!...

— Pentrucă jindueşti atâta pământul, se înfurie Dumnezeu, du-te înapoi! Şi să nu te întorci decât atunci când din fată vei fi devenit femee.

Zâna căzu pe pământ într'o noapte de Iunie, sub formă de rouă.

Vru să revadă locurile copilăriei sale, o pădure din munţii Ardeni cu fiare sălbatice şi vânători blonzi. De câte ori nu salvase ea vre-un cerb încolţit de haita rea de câini. Trecea doar uşor mâna pe spatele animalului obosit, şi animalul dispărea, în timp ce câinii urlau de ciudă şi oamenii blestemau zânele posnaşe şi episcopul care nu era în stare să-i scape de ele.

Pivette nu îşi regăsi pădurea. In locul ei se întindea o platformă imensă de ciment, cu coşuri mari ca de fabrică din loc în loc. La o adâncime de o sută de metri, sub stratul de beton, trăia ferit de bombe, un conglomerat de uzine ce fabricau o mie de tancuri, două mii de avioane şi trei sute de submarine pe minut.

Submarinele ajungeau direct în mare prin canale subterane. Tuneluri adânci duceau carele de luptă până la locul bătăliei. Coşurile fabricilor scuipau nori de cerneală în care se ascundeau vuind şi trosnind mii de avioane.

In zadar căută Pivette un colţ liniştit de natură. Trei flote de războiu se certau pentru guvernarea ultimului recif polinezian neexploatat. Vase sfredelitoare îşi croiau, asemenea cârtiţelor, drumuri necunoscute sub ghiaţa polilor. La ecuator, se încrucişau autostrade pe care goneau opt rânduri de maşini ucigătoare. In vârful Himalaiei un post anti-aerian lătra ziua şi noaptea.

Pivette se văzu nevoită să-şi aleagă locuinţă într'un oraş. Se hotărî pentru un piedestal a cărui statue de bronz fusese recuperată de Ministerul Armamentului. Incepu să observe viaţa oamenilor, şi inima i se umplu de milă şi de jale.

Populaţia civilă se compunea din bătrâni şi din femei slabe. Cei bogaţi plăteau pâinea şi slănina cu preţ de aur. Cei săraci se hrăneau cu napi ajoşi şi păpădie. Toţi umblau cu picioarele goale şi erau îmbrăcaţi în aceiaşi ştofă kaky, croită strâmt pe corpurile lor nevoiaşe. Femeile lipsite de bărbaţi slăbeau din cauza singurătăţei şi a privaţiunilor. La fiecare optsprezece luni un oarecare număr din ele, după severe reguli eugenice, era însemânţat cu germeni masculini. Aceşti fii fără tată, ridicaţi de crescătoriile naţionale unde maturizarea lor se grăbea pe cale ştiinţifică, deveneau băieţi mărişori în zece luni, soldaţi în cinci ani.

Oraşul de deasupra pământului nu mai era decât dărâmături. Din când în când sosea o escadră aeriană, lăsa să cadă o ploae de bombe ce scormoneau molozul pentru a mia oară, şi ridica nouri grei de praf. Unele din aceste bombe atingeau al doilea sau al treilea subsol şi omorâ acolo, în locuinţele lor, pe imprudenţii ce nu se coborau în adăposturi.

In restaurante clandestine se serveau păsări, cărnuri şi fructe sosite te miri pe ce cale misterioasă. Clienţii acestor taverne îmbelşugate plăteau un prânz cu un preţ pentru care la chimericul tarif maximal, douăzeci de persoane ar fi trebuit să trăiască un an de zile. Femeile din poliţia specială pentru combaterea speculei închideau ochii, iar drept recompensă aveau voe să sugă oasele la bucătărie.

Zâna Pivette trăi mulţi ani în mijlocul acestor smintiţi. Trăi în mai multe oraşe, se duse dintr'o emisferă într'alta: pretutindeni aceiaşi grozăvie.

Intr'o zi, după o alarmă, văzu formându-se o coadă în faţa unei lăptării blindate. Se împărţea pe bonuri, două grame de grăsime de cremene de persoană. Pivette nu se mai abţinu. Umplu cu rărămizi un coş, le transformă în bucăţi de unt, şi se duse să le împartă nevoiaşilor.

— Unt? Ce mai e şi asta? spuse o femee.

— Incă un erzatz!

— Nu ştie ce porcărie să mai născocească Nerusinaţii!

— E bun! Gustaţi! le îndemna Pivette cu lacrimile în ochi.

— De unde l-ai luat?

— Dă-mi două bucăţi!

— Mie dă-mi trei!

— Hoaţo!

— Speculanto!

— Ba eu mai întâi, că sunt însărcinată!

— Minte! O cunosc eu! Îşi ascunde o pernă sub fuste ca să ne-o ia înainte. Nu-i da!

— Dacă nu-mi dai două bucăţi, mi le ia singură.

— Profitoareo!

— Ţăranco!

Intr'o clipită Pivette fu răsturnată, călcată, ruptă, de valul înfometaţilor care rânjeau cu ură şi ciudă din dinţii lor descărnaţi şi galbeni. Un bătrânel alb la păr şi curăţel îmbrăcat o săvârşi cu lovituri de umbrelă în ochi. Din fericire zâna sburase din corpul omenesc şi sub picioarele furioşilor nu rămăsese decât de trei ori nimic: un petec de cârpă, un ziar, mototolit, o mână de frunze uscate.

Abia acum Pivette înţelese câtă dreptate a avut Tatăl ceresc atunci când a permis ca zânele să fie izgonite de pe pământ. Nu mai era loc pentru ele în acest iad. Magia albastră a pădurilor şi a isvoarelor fusese înlocuită cu magia neagră a laboratoarelor. Savanţii transformau copacul înflorit în praf de puşcă.

Cum ar fi dorit acum Pivette să se întoarcă în Raiu! Dar pentru aceasta trebuia mai întâiu să-şi găsească un bărbat.

*

Zâna căută în zadar un bărbat în tot oraşul. Adolescenţii plecau la războiu mai înnainte de a fi învăţat ce e dragostea. Se strecură în culcuşul unui bătrân ce părea încă destul de verde, dar el refuza: nu lua destule vitamine. Un altul căruia i se arătă sub trăsăturile unei fetiţe de cincisprezece ani recăpătă o tinereţe trecătoare; dar nu trecu mult şi sirenele dădură alarma. Bătrânul îşi uită şi de tinereţe şi de tot... Sări drept în papuci, o sbughi pe scară şi nu se mai opri decât în adăpost.

Postul de radio rămăsese deschis şi revărsa valuri de cântece de dragoste. O voce bărbătească murmura: „Te iubesc, dragoste, mereu te aştept, sărut, a mea, îmbrăţişare, pasiune, iubire." Pe aripile undelor zâna zbură către vocea minunată ce o chema. Se găsi în faţa unui speacker obez, hidos şi decolorat care chelălăi văzând-o: „Pe unde a intrat nebuna asta? Dăţi-o afară! afară!"

Guvernul se servea de vocea lui mieroasă pentru a condensa sentimentalitatea neîntrebuinţată a femeilor neamului. In momentele de odihnă ele ascultau vocea lui dulceagă. De disdedimineaţă până la apusul soarelui şi chiar o parte din noapte el le făcea la ureche declaraţii de dragoste, jurăminte sincopate, şi descria neliniştea sufletului său neînţeles şi îndrăgostit. Aceleaşi cuvinte reveneau necontenit pe câte-va arii neschimbate în trei note. Femeile îl ascultau mereu şi nu se săturau niciodată. Fiecare din ele da vocei un fizic pe placul ei, fiecare credea că ei îi sunt destinate aceste discursuri dulcege adresate mulţimei. Primea tone de scrisori pe zi. Un regiment de secretare triau, cu ajutorul unui aparat special cele ce conţineau mandate sau bilete de bancă. Celelalte erau aruncate direct într'un canal colector.

Era un bărbat căruia nu-i plăceau femeile. Alungă pe zână cu batista, aşa cum ai alunga o muscă supărătoare.

Pivette se decise să caute bărbaţii acolo unde erau ei duşi: pe câmpurile de luptă. Ea alese pe un tânăr cu ochii ca cerul, ce conducea un car de asalt de şapte sute de tone. Singur în această uzină a morţei, el punea în mişcare cu ajutorul butoanelor de comandă, motoarele sale, cele patruzeci de tunuri, mitralierele şi aruncătoarele de flăcări. Numit cu şase luni înainte colonel al acestui regiment de oţel, el nu-l părăsise de atunci.

Şedea sus într'un turn dinaintea monstrului şi se hrănea cu pilule. Când era obosit, adormea timp de câte-va minute, sau chiar o oră, pe spăteaza cu basculă a fotoliului de comandă. Carul său de asalt trecuse din victorie în victorie, decimase divizii întregi, străpunsese sute de care inamice, abătuse nenumărate escadrile de avioane. Trăia într'un sgomot îngrozitor, într'o lume de flăcări. Pielea sa devenise cenuşie şi lucie ca metalul din care era construit carul infernal. Ochii însă îi rămăseseră albaştri şi limpezi ca atunci când era copil încă. Dupe luptă, în mijlocul cadavrelor de oţel fumegând, el se gândea la dreptatea cauzei pentru care lupta şi pentru care acceptase să-şi dea viaţa. Era un veteran. Avea şaisprezece ani.

Pivette îl însoţi, invizibilă, o zi întreagă. Il privi cum, frumos şi teribil, el împărţea moartea. Chipul său era asemenea unei statui de bronz. Se aruncă în luptă cu o temeritate de adolescent flămând. Degetele sale atingeau butoanele de comandă, cântând o simfonie infernală.

Seara se lasă domoală pe victorie. Un soare roşu picta cu sânge fierăriile rupte şi încovoiate. Acesta fu momentul ales de Pivette pentru a se arăta eroului său. El dormea. Visa ca era copil încă şi că alerga pe un câmp de Maiu, acoperit cu flori. Mirosul lor tare îl deşteptă. O femee era în braţele lui iar corpul ei mirosea a primăvară. Goală şi rotunjoară, roză şi aurie, ea se cuibărise la pieptul lui şi ţinea foarte puţin loc. Carnea ei era dulce, catifelată şi bună de mângâiat. Obrazul abia i se vedea, dar părea a fi frumos ca într'un vis. El îşi plimbă mâinile pe şoldurile ei plinuţe, pe coapsele ei de mătase...

O femee! Abia şiuă ce era o femee! Avusese el o familie. Îşi aducea aminte de o mamă şi de o soră. Le părăsise însă de atâta îndelungată vreme! Câte odată, în scurtele sale visuri, vedea un chip dulce, straniu de dulce, aplecându-se asupra lui. Chipul lor? Sau poate alt chip? Visurile sale nu se precizau niciodata, dar întotdeauna se deştepta cu un dor nebun de a avea lângă el, vie, această fiinţă ce i se părea miraculoasă. Şi iată ca ea era acum aci în braţele sale, mai frumoasă decât şi-o închipuise vreodată. Se gandi că Dumnezeu i-a trimes probabil această femee drept răsplată pentru vitejiile îndeplinite. Dar nu şiua cum să se poarte cu ea. Samanţa o depunea, dupe cum cerea statutul armatei, într'un tub sterilizat, numerotat cu matriculul său. O şiatetă motociclistă din serviciul special al perpetuărei rasei, trecea să o ridice odata pe săptămână.

Pentrucă nu ştia ce să facă, viteazul strânse foarte tare în braţe corpul micuţ şi parfumat al zânei. Inchise ochii şi suspină de bucurie. Se gândi că niciodată nu va fi mai fericit. Pivette era mişcată până în adâncul sufletului de atâta neştiinţă. Roşi de ruşine şi de încântare în acelaş timp, la gândul că va trebui să-l înveţe tot. Nu era însă deloc grăbită; iar dorinţa ei de a se reîntoarce în Paradis se mai domolise.

A doua zi, exaltat şi triumfător el se aruncă asupra adversarului său cu atâta vitejie încât soarta bătăliei părea hotărâtă. Cum veni seara, zânişoara fu lângă el. De data aceasta era acoperită cu o mătase uşoară ce o învelea ca într'o lumină.

Seri multe trecură. De îndată ce o pauză întrerupea gigantica luptă, o regăsea în braţele lui. Il trebui puţină vreme naturei ca să-i arate drumul ce trebue urmat. Dar Pivette se refuza mereu. Dela o zi la alta hainele ei erau tot mai severe. Se lăsa desbrăcată încetul cu încetul. Cu suflul din ce în ce mai scurt, carnea mai arzătoare, dragostea şi dorinţa lor creştea în fiecare clipă. Când pasiunea trebuia să-i unească, zânişoara găsea curajul de a se rupe din braţele lui: ştia ea bine că însuşi minutul fericirei va însemna şi despărţirea lor.

Era îndeajuns să-şi treacă mânuţa ei de zână pe uniforma de oţel, pe casca împunsă de antene, pe obrazul ars de uleiuri, ca tânărul să-i apară în nuditatea lui de adolescent, cu şalele bine prinse în muşchii prelungi, cu coapsele fine şi obrajii imberbi. Se arăta din ce în ce mai nerăbdător. De îndată ce o vedea, o strângea în braţe să o rupă, o săruta pe tot corpul, o răsturna pe speteaza cu basculă a fotoliului de comandă. Dar dacă încerca ceva mai mult, se găsea dintr'odată singur. Apariţia miraculoasă nu rămânea decât atunci când el îi promitea, pe onoarea lui de războinic, să se potolească.

Astfel zânişoara şi eroul sufereau de însăşi pasiunea lor. Pentru a-l linişti, ea îi vorbea de primăvară, de flori, de păsări, de arbori şi de o iubire mai curată şi mai limpede decât bruma dimineţei. „Aşa trebue să mă iubeşti, spunea ea. Pentrucă aşa te iubesc şi eu".

O credea. Cine nu ştie să mintă, crede orişice. Se gândea că este urât să o dorească aşa cum o dorea. Il părea rău de elanurile sale. Sângele îi fierbea în vine. Se arunca în luptă cu puteri înzecite. Fortăreaţa de oţel se frământa cum se frământau tâmplele sale. Tunurile scuipau tone întregi cu obuze. Cu fiecare car inamic străpuns, se simţea mai uşurat.

Cuvintele de mângâiere cu care ea ar fi vrut să domolească jeratecul aprins în corpul luptătorului nu potoleau nici flăcările lui, nici ale ei. Trupul de treizeci de ani pe care zânişoara şi-l alesese pentru a seduce mai bine pe adolescent, se exapera de prezenţa lui, de frumuseţea lui, de virilitatea lui minunată şi minunat de periculoasă.

Dacă i se întâmpla să se arate brutal, el cerea iertare plângând. Ea îl săruta, îi legăna capul în braţe. Cunoştea bine, zânişoara, suferinţa lui; o măsurase cu însăşi cruzimea propriei ei dureri.

Intr'o seară Pivette îngenunchie printre măruntaele monstrului de oţel şi se rugă. Lacrimile alunecau uşor pe obrajii ei catifelaţi şi înfloreau în diamante pe sânii ce tremurau încă de mângâierile din care se smulsese.

— Tată! Tată! suspină ea, dă-mi voe să iubesc pe cel pe care îl iubesc; nu mă despărţi pe vecie de el. Aibi milă de copila ta îndurerată!

Îşi şterse ochii cu podul palmei, îşi reţinu plânsul, ascultă. Nu se auzi decât zgomotul maşinelor ce se odihneau, palpitarea domoală a motoarelor, torsul ventilatoarelor, tic-tac-ul roţilor libere, cântul vântului de noapte în sufletul tunurilor.

Nimic nu i se arătă ce ar fi însemnat că ruga ei a fost auzită. Resemnată, Pivette suspină. Ştia ea bine că Dumnezeu nu revine asupra hotărârilor sale.

*

Războiul îşi urma cursul. Cele două armate îşi strânseseră puterile pentru un atac decisiv. Odată cu zorile, din toate părţile orizontului apărură cohorte de maşini infernale. Sub roţile de oţel câmpia tremura până în măruntaele pământului. Cerul se întunecă de valuri necontenite de avioane. Bătălia începu. Bombele, obuzele şi gloanţele ţeseau un joc fantastic şi necruţător în mijlocul căruia palpitau câte-va bieţi inimi omeneşi. Era atâta umbră, atâta întunecare, atâta jale, încât lumina soarelui nu mai atingea pământul. Departe, prin oraşe, mulţimea înspăimântată îşi astupa urechile, se arunca la pământ şi se ruga pentru armate. Un vulcan, cutremurat de atâta grozăvie, tuşi, scuipă, se înfurie şi se trezi, turbat, dintr'un somn de zece secole. De cealaltă parte a lumei apele basinelor se încreţeau de spaimă.

Pivette era lângă eroul ei. El nu o vedea, dar ştia că e alături. Inghetată de spaimă, ea făcea nenumărate cruci pe fruntea adolescentului.

Fără înconjuraţi de douăzeci de care inamice. Cu fălcile încleştate şi ochiul dârz, viteazul semăna foc şi moarte în jurul său: distruse jumătate din adversari, iar cealaltă jumătate fu pusă pe goană. Puţinul ce mai rămăsese din armata duşmană părăsea lupta. Victorie!

Zânişoara entuziasmată, îmbătată de vacarm şi de luptă, se aruncă în braţele lui. Erau mai fierbinţi decât chiar tunurile ce-l ascultau. Cu o mână de fier îi înconjură mijlocul. Ea închise ochii: „Întâmplă-se Doamne, ce s'o întâmplă!" l...

Treizeci de care duşmane se reântoarseră dintr'o singură mişcare şi veniră asupra eroului ce nu mai era la postul de comandă. Pe acoperişul de oţel se abătură trăsnetele lui Jupiter. El nu auzea însă decât melodia dulce şi suavă pe care trupşorul zânei îl cânta în braţele lui.

O escadrilă se aruncă asupra ţintei nemişcate ce nu se mai apăra. O jerbă de bombe de douăsprezece tone. Apoi încă una. O explozie formidabilă aruncă bucăţi din citadela de oţel până în albastrul cerului. Un tun de şase mii de kilograme ateriză pe o insulă din mijlocul oceanului. Din luptător, din armele sale, din orgolioasa lui maşină de luptă nu mai rămase absolut nimic.

Şi zâna Pivette ştiu că bunul Dumnezeu i-a ascultat rugăciunea în clipa când, dintr'un singur avânt, se văzu transportată cu eroul ei în al şaptelea cer...

In româneşte de DOROTHEA CHRISTESCU

Seară la câmp

Molcom botezând zarea
C'un vrej de busuioc,
Coboară înserarea
Prin cumpene de foc.

Ţărani, femei şi care
Pe drumuri lungi de lan,
Şi-o fată'n praf de soare
Ce mână un juncan.

La puţuri înegrite,
Din jghiabul de nămol,
Se-adapă-un cârd de vite
Şi-un om cu capul gol.

Şi-amurgu'n văi departe,
Prin clăile de grâu,
Isi eară snopii'n spate
Şi îi deşartă'n râu.

MARIANA MOISA

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREŞTI STR. BREZOIANU 23

Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939